

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Nele Laht

JUHTKONNA HINNANGUTE AUDITEERIMINE

Magistritöö

Õppekava Ärirahandus ja majandusarvestus, peeriala majandusarvestus

Juhendaja: Ester Vahtre, EMBA

Tallinn 2022

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 11 380 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Nele Laht .....

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 192245TARM

Üliõpilase e-posti aadress: nelelaht@gmail.com

Juhendaja: Ester Vahtre, EMBA:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	6
1. JUHTKONNA HINNANGUTE AUDITEERIMISE REGULATSIOONID	9
1.1. Rahvusvaheline auditeerimise standard ISA 540	11
1.2. ISA 540 rakendamine IFRS ja EFS kohaste aruannete auditeerimisel	14
2. EFS JA IFRS STANDARDITE VÕRDLUS RAAMATUPIDAMISLIKE HINNANGUTE OSAS NING HINNANGUTE AUDITEERIMINE ERINEVATE RAAMISTIKE PUHUL.....	19
2.1. Nõuete allahindlus	21
2.2. Varude allahindlus	25
2.3. Materiaalsete põhivarade amortisatsiooni määrad	29
2.4. Eraldised	34
2.5. Muud olulised juhtkonna hinnangud	39
2.6. Järeldused	41
KOKKUVÕTE	44
SUMMARY	48
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	52
LISAD	55
Lisa 1. Intervjuu 1.....	55
Lisa 2. Intervjuu 2.....	56
Lisa 3. Lihtlitsents	57

LÜHIKOKKUVÕTE

Auditeerimine on erinevas vormis toimunud juba aastasadu ning ülemaailmse majanduse ning kaubanduse arenemisega on audiitori roll veelgi enam kasvanud.

Üha arenevas maailmas muudetakse aina enam kehtivaid seaduseid ning regulatsioone, et need oleks kooskõlas kehtiva korra ning muutliku maailmapildiga. Seaduse muudatuste kõrval areneb ja muutub ka auditeerimistegevus.

2020. aasta suurim muudatus audiitortegevuses on peamiselt seotud juhtkonna hinnangutega, mida rahvusvaheliselt reguleerib Rahvusvahelise Auditeerimise Standard ISA 540. Antud standard loodi algselt 2015. aastal, kuid 2018. aastal leiti, et standard ei ole piisavalt asjakohane ning detailne.

Lõputöö eesmärk on anda ülevaade peamistest juhtkonna hinnangutest, antud hinnangutele kehtivatest nõuetest vastavalt IFRS või EFS finantsaruandluse standardile, analüüsida täiendatud ISA 540 peamisi nõudmisi ning nende rakendamist juhtkonna hinnangute auditeerimisel. Käesolevas lõputöös on autor kirjutanud lühijuhendi juhtkonna auditeerimise olulisemate punktide kohta, mida autori hinnangul audiitor peaks läbi töötama.

Eesmärgi saavutamiseks viis töö autor läbi intervjuud kahe juhtivaaudiitoriga. Lisaks kirjutati lahti ISA 540 standardi olemus ja tähtsus. Ühtlasi analüüsiti IFRS ja EFS standardite olulisemaid punkte, mis on seotud juhtkonna hinnangute loomise ning kajastamisega.

Lõputöö raames püstitati kaks hüpoteesi:

- 1) juhtkonna hinnangute auditeerimisel rakendatakse IFRS ja EFS finantsaruandluse standardeid kasutavate ettevõtete puhul samu protseduure;
- 2) IFRS ja EFS standardeid kasutavate ettevõtetele esitatud nõuded juhtkonna hinnangute auditeerimisel erinevad oluliselt.

Uuringust selgus, et hüpotees H1 vastab tõele. Juhtkonna hinnangute auditeerimise protseduurid ei sõltu ettevõttes kasutusel olevast finantsaruandluse standardist. Lõputöös kogutud andmete põhjal väidab töö autor, et hüpotees H2 ei vasta tõele. Autori hinnangul on IFRS ja EFS standardite

lähenemine juhtkonna hinnangutele mitmes punktis erinevad ning audiitor peab pöörama tähelepanu auditeeritava ettevõtte finantsaruandluse standardi nõudmistele.

Võtmesõnad: audit, auditiprotseduurid, juhtkonna hinnangud, ISA540

SISSEJUHATUS

Audiitortegevus on pidevas muutuses tulenevalt rahvusvahelistest majanduslikest sündmustest ning finantsaruandluse standardite muutustest. Erinevad ühiskonnas toimuvad muutused toovad kaasa muutused audiitortegevuses, mis peab olema kooskõlas kehtivate seaduste ja regulatsioonidega.

2020. aasta finantsauditis oli suurimaks muutuseks juhtkonna hinnangute auditeerimine, mida reguleerib Rahvusvahelise Auditeerimise Standard 540 ehk ISA 540. Mainitud standard kehtib majandusüksuste auditeerimisel, kelle finantsaruannete periood algas 15. detsembril 2019 või hiljem. ISA 540 standard on varem kasutusel olnud, kuid uuendatud standard on põhjalikum ning esitab auditi protseduuridele rohkem nõudmisi.

Juhtkonna hinnangute auditeerimine on üks keerulisemaid valdkondi, sest sageli puuduvad arvulised väärtused ning hinnangutel puuduvad kindlad reeglid. Erinevaid hinnanguid on keeruline mõõta, need sisaldavad juhtkonna arvamusi ning sageli koosnevad need keerulistest arvutustest.

Juhtkonna hinnangute loomisel ning kajastamisel peab ettevõtte arvestama ettevõttes kasutatava finantsaruandluse standardi nõuetega. Eesti Vabariigis kehtiva raamatupidamise seaduse § 17 lõike 1 kohaselt peavad finantsarvestuse korraldamises ja finantsaruandluses kasutatavad arvestuspõhimõtted ning informatsiooni esitusviis olema kooskõlas raamatupidamise seaduses sätestatud nõuetega ja ühega järgmisest kahest finantsaruandluse standardist: Eesti finantsaruandluse standard ning Rahvusvahelised finantsaruandluse standardid.

Juhtkonna hinnangute auditeerimist reguleerib ISA standard, kuid Eestis puudub korrapärane juhend, millest lähtuda EFS standardeid kasutava ettevõtte juhtkonna hinnangute auditeerimisel ning mida tuleb tähele panna auditeerides ettevõtet, mis kasutab kohalikul tasandil EFS standardit, kuid mille emaetevõtte kasutab IFRS standardeid. Eriti oluline on see auditi töövõtude puhul, kus auditeeritakse kohalikku aruannet vastavalt EFS standardile ning lisaks raporteeritakse emaetevõtte audiitorile vastavalt kontserni arvestuspõhimõtetele. Sellise töövõtu puhul on oluline,

et audiitor omaks ülevaadet mõlema finantsaruandluse standardi nõudmistest ning nende peamistest erinevustest, et ei tekiks vasturääkivusi kohalikus tasandi aruande ning emaettevõttele esitatava aruande vahel.

Magistritöö eesmärk on anda ülevaade peamistest juhtkonna hinnangutest, antud hinnangutele kehtivatest nõuetest vastavalt IFRS või EFS finantsaruandluse standardile, analüüsida täiendatud ISA 540 peamisi nõudmisi ning nende rakendamist juhtkonna hinnangute auditeerimisel. Magistritöö eesmärki aitavad saavutada järgmised uurimisülesanded.

1. Selgitada teadusartiklite ning auditeerimise standardite põhjal juhtkonna hinnangute auditeerimise olemust.
2. Viia läbi intervjuud kahe juhtiva audiitoriga PricewaterhouseCoopers audiitorbüroost.
3. Võrrelda EFS ja IFRS standardite nõudeid juhtkonna hinnangutele.
4. Koostada lühijuhend juhtkonna hinnangute auditeerimise olulisemate punktide kohta, mida autori hinnangul audiitor peaks läbi töötama.

Uurimismeetodina kasutab käesoleva töö autor EFS ja IFRS finantsaruandluse standardite võrdlemiseks magistritöös kvalitatiivset võrdlevanalüüsi olulisemate juhtkonna hinnangutega seotud standardite lõikes.

Esimeses peatükis kirjeldatakse lühidalt auditi ajalugu ning juhtkonna hinnangutega seotud nõudmisi vastavalt uuendatud ISA 540 standardile. Teises peatükis võrdleb autor nelja erinevat olulist juhtkonna hinnangute olemust: nõuete allahindlus, varude allahindlus, materiaalsete põhivarade amortisatsioon ning eraldiste moodustamine ja arvestus. Autor võrdleb iga hinnangu puhul eraldi sellele rakenduvaid nõudeid aruandluses kajastamise osas vastavalt EFS ja IFRS finantsaruannete standarditele. Lisaks annab töö autor ülevaate, milliseid nõudmisi esitab ISA 540 juhtkonna hinnangute auditeerimisel, millised on olulisemad erinevused EFS ja IFRS standardite nõuetel juhtkonna hinnangute osas ning millised on peamised auditi protseduurid.

Lõputöö autor on püüdanud kaks peamist hüpoteesi:

- 1) juhtkonna hinnangute auditeerimisel rakendatakse IFRS ja EFS finantsaruandluse standardeid kasutavate ettevõtete puhul samu protseduure;
- 2) IFRS ja EFS standardeid kasutavate ettevõtetele esitatud nõuded juhtkonna hinnangute auditeerimisel erinevad oluliselt.

Töös on kasutatud mitmeid inglise- ja eestikeelseid teadusartikleid ja allikaid. Juhtkonna hinnangute auditeerimisega seotud protseduuride ning nõuete selgitamiseks on kasutatud

peamiselt ISA (*International Standards on Auditing*) 540 standardit ning erinevaid teadusartikleid. Magistritöö teine osa tugineb peamiselt EFS-le ja IFRS-le.

Juhtkonna hinnangute auditeerimine on muutunud oluliseks viimastel aastatel ning mainitud teema kohta ei ole varasemalt olulisi teadustöid tehtud. Lisaks on antud teemat erinevates auditialastes allikates kirjeldatud väga lühidalt ja detailsem ülevaade puudub.

1. JUHTKONNA HINNANGUTE AUDITEERIMISE REGULATSIOONID

Auditeerimine on erinevas vormis eksisteerinud juba iidsetest aegadest. Ajalooliselt on leitud, et auditeerimine on ühes või teises vormis on olnud elu osa nii Babüloonias, Hiinas, Kreekas kui ka Roomas. Iidne tähendus audiitorile oli kuulaja. Vanas-Roomas kuulsid audiitorid tehingutest, mis olid juba toimunud ning uurisid, milline oli tehingu sisu ning avaldasid arvamust, millisel osapoolel lasub kohustus. (Thomas 2012, 95) Tänapäeval võib öelda, et audit on regulatsiooni hädavajalik osa, mille eesmärk on võimalikult vara tuua esile kõrvalekalded kehtestatud nõuetest ning ka finantsjuhtimise seaduslikkuse, tõhususe, mõjususe ja säästlikkuse põhimõtete rikkumised, et oleks alati võimalik võtta ette korrigeerivaid meetmeid, panna aruandekohustuslasi vastutama, saada hüvitist või rakendada abinõusid slliste rikkumiste kordumise vältimiseks või vähemalt takistamiseks (Auditi põhialused... 2000, 13).

Viimastel aastatel on finantsaudit olnud muutusterohke, tuues kaasa mitmeid uuendusi. Muutunud on mitmed auditeerimise ning raamatupidamise standardid. Raamatupidamise protsessid ei ole midagi käegakatsutavat ega stabiilset (Alver 2011, 243). 2020. aasta suurim muudatus on olnud seotud raamatupidamislike hinnangute auditeerimisega, mis suunab audiitori tähelepanu juhtkonna otsustele ning nende otsuste vajalikkusele ning õigsusele.

Auditeerimisel on väga oluline luua auditi plaan. Planeerimise käigus otsustatakse professionaalse skeptitsismile tuginedes, millised valdkonnad vajavad rohkem tähelepanu ning millised valdkonnad on auditi mõistes ebaolulised. (PCAOB)

Hea planeerimise aluseks on väga hea auditeeritava ettevõtte tundmine ning tema tegevusest aru saamine. Alates 2020. aastast pööratakse planeerimise käigus üha rohkem tähelepanu juhtkonna hinnangutele, mille mõistmine ning riskide hindamine võtab varasemast rohkem aega ning nõuab üha enam tähelepanu.

Auditi lähenemisviis põhineb vajadustel, mis määratakse kindlaks riskijuhtimise adekvaatsuse esialgsel hinnangul koos organisatsiooni ettevõtte riskijuhtimise poliitikaga (Spencer Pickett 2006, 147)

Vastavalt audiitortegevuse seadusele on vandeaudiitori kutsetegevuse standardiks rahvusvahelise auditeerimise standardid (Audiitortegevuse seadus... 2010). Vastavalt sellele lähtub käesoleva töö autor peamiselt ISA (*International Standards of Auditing*) standarditest.

Vastavalt rahvusvahelisele auditeerimisstandardile ISA 240 on audiitor vastutav põhjendatud kindluse omandamise eest selle kohta, et finantsaruandeid tervikuna ei sisaldaks kas pettusest või veast tulenevat olulist väärkajastamist (Alver 2013, 77).

Ettevõtete finantsaruandluses enamlevinud skeemid on seotud tulude paisutamise, kulude ja kohustuste tahtliku mittekajastamise või vastupidi kulude paisutamise, varude teadliku ülehindamise, arvestuspõhimõtetega manipuleerimise, mitmesuguste maksude arvestamise ja tasumise ning muu sarnasega (Alver 2013, 76).

Eelpool nimetatud skeemid on peamiselt seotud juhtkonna hinnangutega. Juhtkonnal on võimalik näiteks läbi põhivara amortisatsioonimäära suurendamisel vähendada või suurendada perioodi kulusid. Sarnaselt põhivara amortisatsioonimäärale manipuleeritakse ka eraldiste loomisega, mille järgi puudub vajadus. Käesoleva lõputöö autori audiitorbüroo tööst saadud kogemuse puhul on sarnased petuskeemid peamiselt seotud erinevate juhtkonna boonustega, kus juhtkonna boonuste realiseerumine on seotud ettevõtte kasumlikkusega. Näiteks on ettevõtte majandustulemused käesoleval aastal väga head ning kasum oluliselt suurem kui on boonuste väljamaksmiseks vajalik summa. Sellisel juhul püüab juhtkond osa kasumist viia üle järgmisse perioodi läbi eraldiste kajastamise ning järgmisel perioodil eraldiste tühistamise abil.

Ettevõtte või organisatsiooni kontekstis on pettusele omased järgnevad elemendid: see on tahtlik, hõlmab petmist või varjamist, toob ettevõtte jaoks kaasa millestki ilmajäämise või millegi kaotamise ning annab süüdlasele ebaausa eelise ohvri ees (Omoteso, Obalola 2014, 136).

Raamatupidamise hinnangute auditeerimine ei ole kunagi olnud lihtne. Erinevaid hinnanguid on keeruline mõõta, lisaks hõlmavad need sageli juhtkonna otsuseid ja võivad põhineda väga keerukatel mudelitel. Seega oma olemuselt esitavad need audiitoritele suuri väljakutseid. Arvestushinnangute auditeerimine pole ainult keeruline valdkond, vaid nende tähtsus investorite ja teiste huvirühmade jaoks on viimastel aastatel suurenenud, kuna finantsaruandluse standardite muudatuste tulemusel on aruannetesse lisatud rohkem raamatupidamiselikke hinnanguid. (Sharp 2020) On oluline, et kõik auditi meeskonna liikmed saaksid täielikult aru kliendi ärist, põhimõtetest ning organisatsiooni tegevusest. Ainult läbi sellele on audiitoril võimalus täielikult

hinnata võimalikke auditi riske. Arusaam kliendi kogu ärist aitab audiitoril suhelda efektiivsemalt ettevõtte töötajatega ning esitada täpsustavaid küsimusi, et selle läbi auditi riske vähendada. (Millichamp 1996, 387)

1.1. Rahvusvaheline auditeerimise standard ISA 540

ISA 540 standard kehtestati esimest korda 2015. aasta jaanuaris ning värskendati esimest korda 2016. aastal. 2016. aastal tehtud muudatus pööras rohkem tähelepanu finantsasutuste auditite läbi viimisele. 2018. aasta juunis kinnitati hetkel muudetud ISA 540 standard, mis on käesoleva lõputöö kirjutamise hetkel viimane uuendatud versioon (IAASB 2020)

Rahvusvahelise auditeerimise standardi ISA 540 muutus mõjutab suures osas kõiki finantsauditeid. Uus standard kehtib 15. detsembril 2019 või pärast seda algavate perioodide finantsaruannete auditite kohta (Arvestushinnangute... 2019). Peamiselt puudutab uus standard finantsaruandeid, mis hõlmavad 2020. aasta finantsandmete auditeerimist, mille auditid viiakse läbi 2021. aastal.

ISA 540 standard hõlmab endas peamiselt arvestushinnangute ja nendega seoses avalikustatud informatsiooni auditeerimist. Antud standardit muudeti 2019. aastal, kuid varasem standard kehtis 15. detsembrist 2016 kuni 14. detsembril 2019 algavate perioodide finantsaruannete auditite kohta (Arvestushinnangute... 2019).

Muudetud standardi kohaselt viivad audiitorid läbi nende hinnangute sihipärase riskihindamise, mille puhul on mõistlikult võimalik olulise väärkajastamise risk, et töötada välja auditi vastus, mis kajastab erinevaid olulisi väärkajastamise riske arvestushinnangute komponentides. Selle tulemuseks on auditiprotseduuride läbiviimine, mis on rohkem suunatud raamatupidamishinnangu võimalike väärkajastamiste allikatele (PwC 2019).

Lõputöö raames läbi viidud intervjuude käigus kahe juhtivaudiitoriga on selgunud juhtkonna hinnangute auditeerimise vajalikkus ning audiitorid on uuendatud ISA 540 hästi vastu võtnud. Ühe vandeaudiitori sõnul tuleks Eestis kehtivat EFS standardit uuendada juhtkonna hinnangute vaatepunktist, sest hetkel kehtiv standard ei ole audiitori hinnangul piisavalt detailne.

Rahvusvahelise auditeerimise standardis ISA 540 käsitletakse arvestushinnangute ja nendega seoses avalikustatud informatsiooniga seotud audiitori kohustusi finantsaruannete auditeerimisel.

Täpsemalt sisaldab antud standard nõudeid ning juhiseid, mis viitavad või laiendavad seda, kuidas tuleb rakendada ISA 315, ISA 330, ISA 450, ISA 500 ja muid asjassepuutuvate ISAde arvestushinnangute ja juhiste arvestushinnangute ja nendega seotud avalikustatud informatsiooni (Arvestushinnangute... 2019).

ISA 540 standardi muutmisega muutusid audiitori kohustused seoses juhtkonna hinnangute auditeerimisega. Varasematel aastatel ei pööratud nii palju tähelepanu juhtkonna hinnangute põhimõtetele ning hinnangute taga peituvatele arvutustele. Antud standardi muudatus pöörab audiitori tähelepanu varasemalt enam juhtkonnahinnangute koostamise vajalikkusele, nende õigsusele ning eelnevatel perioodidel loodud hinnangute asjakohasusele.

Antud standardi uuendamine ning hinnangute põhjalikum auditeerimine on oluline finantsauditi kvaliteedi tõstmiseks. Finantsaruannete koostamine hõlmab palju erinevaid elemente, kuid erinevate hinnangute koostamine on ehk keerulisem kui teised. Hinnangute puhul on tegemist rahaliste summadega, mis on majandusüksuste finantsaruannete põhiosa. Hinnangute moodustamisel kasutab juhtkond tavaliselt meetodeid või mudeleid, mille puhul tehakse eeldusi ning kasutatakse ettevõttesisesi andmeid. Hinnangute moodustamise protsess on oma olemuselt küllalt keeruline ning aruande lugejal puudub kindel arusaam, millise meetodi järgi antud hinnang tehti. (KPMG 2020)

Hinnangute koostamise keerukuse tõttu võib tulla ette väärkajastamist ning finantsandmetega on lihtsam manipuleerida. Selle tõttu on hinnanguid väga keeruline auditeerida. Lisaks hinnangute keerukusele on juhtkonna hinnanguid olenevalt ettevõtte suurusest väga palju. Peaaegu kõikide finantsaruannete kirjete puhul võib see sisaldada juhtkonna hinnangut või mõnel juhul ka mitut erinevat hinnangut samaaegselt. Näiteks materiaalse põhivara puhul on juhtkonna hinnanguteks: põhivara arvele võtmise piir; põhivara amortisatsioonimäär; põhivara amortisatsioonimeetod.

Juhtkonna hinnangute suurem kasutusele võtmine on tõenäoliselt tingitud nii keerukamate ärikeskkondade loomisest kui ka uute raamatupidamisstandardite kasutuselevõtmisest, mis omakorda on põhjustanud arvestushinnangute suurema kasutamise. Viimased muudatused raamatupidamisstandardites hõlmavad eeldatavate krediidikahjumite käsitlemist, maksustamist, tulude kajastamist ning rendiga seotud tulusid ja kulusid. Antud valdkonnad võivad hõlmata juhtkonna hinnanguid, mis on keerulised ning aruandes mitte niivõrd selged. (KPMG 2020)

Arvestushinnangute auditeerimise juhendi uuendamine on oluline finantsauditi kvaliteedi ning protseduuride ühtlustamiseks. Kuna ettevõtetes kasutatavad arvestushinnangud on oma olemuselt

küllaltki erinevad ning mitmed hinnangud on kohustuslikud, kuid nende rahalisi väärtuseid ei saa otseselt vaadelda või lihtsalt hinnata. Arvestushinnangute puhul on oluline jälgida, millist meetodit on rakendatud ning kuidas on andmed leitud. Oluline on jälgida, millist raamatupidamise standardit ettevõtte rakendab ning millised meetodid on antud standardi puhul lubatud ning millised mitte.

ISA 540 kehtib küll kõikide arvestushinnangute kohta, kuid eri arvestushinnangute puhul on hinnangu ebakindluse tase väga erinev. Käesolevas ISAs nõutud riskihindamise ja edasiste auditi protseduuride olemus, ajastus ja ulatus varieeruvad sõltuvalt hinnangu ebakindlusest ja sellega seotud olulise väärkajastamise riskide hinnangust. Teatavate arvestushinnangute puhul võib hinnangu ebakindlus olla nende olemusest tulenevalt väga väike ning nende tegemisega seotud keerukus ja subjektiivsus võivad samuti olla väga väikesed. (ISA 540) Selliste hinnangute puhul on väga oluline, et audiitor hindaks antud arvestushinnangu olulisust ning mõju finantsaruandele. Juhul kui hinnang on auditi mõistes ebaoluline, siis on audiitoril võimalus antud hinnangut väiksemal määral testida.

ISA 540 standardi punkt 4 toob välja, et sõltuvalt konkreetse arvestushinnangu olemusest võib väite vastuvõtlikkus võimaliku olulise väärkajastamise suhtes oleneda või olla mõjutatud hinnangu ebakindlusest, keerukusest, subjektiivsusest või muudest riskiteguritest ja nende omavahelistest suhetest (Arvestushinnangute... 2019). See tähendab, et audiitor peab jälgima, kuidas on hinnang koostatud, kas selle aluseks on juhtkonna varasem kogemus, juhtkond on kasutanud spetsialistide abi, antud hinnang on vajalik ning asjakohane. Lihtsaim viis juhtkonna hinnangutest aru saamisel on viia läbi intervjuu juhtkonnaga, esitada täpsustavaid küsimusi ning võimalusel paluda juhtkonnal esitada hinnanguga seotud dokumente ning arvutusi.

Käesolevas alapeatükis kirjeldatud standardi kohaselt on oluline, et audiitor omaks kutsealast skeptitsismi. Seega hinnangute auditeerimisel peab audiitor kaaluma, kas antud hinnang on asjakohane ning kas sellega kaasneb mõni riskitegur. Sarnaselt teiste valdkondade auditeerimisele peab ka hinnangute puhul võtma arvesse pettuse kolmnurka. Üldiselt tähistab sõna „pettus“ tahtlikku tegu, mille eesmärk on petta või eksitada teist osapoolt (Arens, Loebbecke 1996). Pettuse kolmnurgas on esindatud pettuse tegemise võimalus, pettusest saadav tulu või kasu ning pettuse tegija õigustus iseendale. Oluline on aru saada, kas juhtkonna hinnangut on kellegi poolt kontrollitud, näiteks emaettevõtte, ärikontrolleri või nõukogu poolt. Lisaks peaks pöörama tähelepanu sellele, kas antud hinnanguga manipuleerimine toob juhtkonnale kasu. Kolmandaks

peab arvestama juhtkonna tausta ning ausust, näiteks asjaolu kas ettevõttes on varasemalt pettusejuhtumeid esinenud.

Juhtkonna arvestushinnangute auditeerimisel on uuendatud standardi peamised muutused selles, et audiitor vajab võrreldes eelmiste perioodide auditite läbi viimisega rohkem aega, et mõista hinnangu sisu ning hinnata valitud hinnangute sobivust uue standardi nõuetele vastavaks. See tähendab, et juhtkonnal kulub võrreldes eelmiste auditi protseduuridega rohkem aega, et selgitada ning omandada arusaam arvestushinnangutega seotud protseduuridest. Lisaks peab juhtkond paremini sõnastama ning selgitama protsesse ning kontrole, mis on seotud arvestushinnangutega. Seega kulub auditi läbiviimisele rohkem aega hinnangutele kui varasemalt. Vaatamata suuremale ajakulule on tänu uuele standardile kindlam ja parem auditipõhine lähenemine raamatupidamishinnangute auditeerimisel. (KPMG 2020)

1.2. ISA 540 rakendamine IFRS ja EFS kohaste aruannete auditeerimisel

Auditeerimise standardid on loodud, et aidata finantsaruannete auditeerimisel anda välja usaldusväärne aruanne ning toimida olulise kriteeriumite kogumine auditi tulemuslikkuse ning kvaliteedi hindamisel. ISA standardid on jaotatud standardi sisu ning numbri järgi. ISA 540 kuulub auditi tõendite rühma (Eilifsen et al. 2014, 45) Rahvusvaheline auditeerimise standard ISA 540 on loodud võttes arvesse suurettevõtete auditeerimist, mis rakendavad peamiselt Rahvusvahelisi finantsaruandluse standardeid ehk IFRSi.

Standard rakendub kõikidele arvestushinnangutele, olenemata sellest, kas need on kajastatud bilansis või finantsaruannete lisades (nt tingimuslikud kohustised või soetusmaksumuses mõõdetavate finantsinstrumentide õiglase väärtuse hinnang). Teisisõnu, hinnangud ei piirdu ainult bilansiga, hinnanguid leidub kogu finantsaruandes ja sellega on oluline arvestada (PwC 2019).

Eesti Vabariigis kehtiva raamatupidamise seaduse § 17 lõike 1 kohaselt peavad finantsarvestuse korraldamises ja finantsaruandluses kasutatavad arvestuspõhimõtted ning informatsiooni esitusviis olema kooskõlas raamatupidamise seaduses sätestatud nõuetega ja ühega järgmisest kahest finantsaruandluse standardist: Eesti finantsaruandluse standard (EFS) ning Rahvusvahelised finantsaruandluse standardid (IFRS) (Raamatupidamis- ja õigusteveeb...).

Kehtiva seaduse järgi on ettevõtetal seega õigus valida kahe finantsaruandluse standardi vahel. Audiitor peab auditiplaani koostamisel võtma arvesse, millist standardit auditeeritav ettevõtte kasutab ning milliseid regulatsioone see sisaldab.

Eesti ettevõtete puhul kasutatakse nii EFS kui ka IFRSi. Lisaks tuleb ette olukordi, kus Eestis asub mõne suurema kontserni tütarettevõtte, milles on kasutusel EFS aruanne, kuid emaettevõtte kasutab IFRS aruannet. Kui Eestis asuv tütarettevõtte on oma suuruselt ning käibelt kontserni auditi mõistes oluline, siis tuleks kohaliku aruande auditeerimisel jälgida EFS standardi poolt kohandatavaid nõudeid ning kontsernile raporteeritavate andmete puhul jälgida, et need vastaksid IFRS standarditele.

Raamatupidamislike hinnangute auditeerimisel on oluline saada aru, kas ettevõttes kehtivad hinnangud on kontsernisisesed või kehtivad igas tütarettevõttes erinevad põhimõtted. Samuti tuleb raamatupidamislike hinnangute puhul võtta arvesse, millist raamatupidamise standardit kasutatakse ning kas grupisiseselt on kasutusel mitu erinevat standardit.

ISA 540 punkt 13 annab selge ülevaate, mida peab audiitor arvestama juhtkonna hinnangute auditeerimisel. Auditi puhul on oluline, et audiitor omandaks arusaamist majandusüksusest ja selle keskkonnast, sealhulgas majandusüksuse sisekontrollist. Audiitor peab omandama arusaamise alljärgnevatest majandusüksuse arvestushinnangutega seotud asjaoludest. Lisaks tuleb audiitori protseduurid arusaamise omandamiseks teostada sellises ulatuses, milles need on vajalikud, et luua asjakohane alus oluliste väärkajastamise riskide tuvastamiseks ja hindamiseks finantsaruande ja väite tasandil (Audiitortegevuse... 2010):

- a) majandusüksuse tehingud ning muud sündmused ja tingimused, mis võivad tekitada vajaduse arvestushinnangute kajastamiseks või avalikustamiseks finantsaruannetes või juba kajastatud või avalikustatud arvestushinnangute muutmiseks;
- b) arvestushinnangutega seotud rakendatava finantsaruandluse raamistiku nõuded ning kuidas neid rakendatakse majandusüksuse olemuse ja asjaolude ning tema keskkonna kontekstis, kaasa arvatud see, kuidas tehingute ja muude sündmuste või tingimuste puhul võivad esineda või neid mõjutavad olemusliku riski tegurid;
- c) majandusüksuse arvestushinnangute seisukohast asjassepuutuvad regulatiivsed tegurid;
- d) selliste arvestushinnangute ja nendega seoses avalikustatud informatsiooni olemus, mille kohta audiitor eeldab, et need lisatakse majandusüksuse finantsaruannetesse;
- e) sellise järelevalve ja valitsemise olemus ja ulatus, mille majandusüksus on sisse seadnud juhtkonna finantsaruandlusprotsessi üle, mis on asjassepuutuv arvestushinnangute seisukohast;

- f) kuidas juhtkond tuvastab vajaduse arvestushinnangutega seotud spetsialiseeritud oskuste või teadmiste järele ja rakendab neid, sealhulgas seoses juhtkonna eksperdi kasutamisega;
- g) kuidas majandusüksuse riskihindamise protsess tuvastab ja käsitleb arvestushinnangutega seotud riske;
- h) majandusüksuse infosüsteem, niivõrd kui see puudutab arvestushinnanguid;
- i) auditi seisukohast asjassepuutuvad kontrollitegevused juhtkonna poolt arvestushinnangute tegemise protsessi üle;
- j) kuidas juhtkond vaatab üle eelmiste arvestushinnangute lõpptulemuse(d) ja vastab selle ülevaatuse tulemustele.

ISA 540 standardis nõutakse, et audiitor hindaks teostatud auditi protseduuride ja hangitud auditi tõendusmaterjali põhjal, kas arvestushinnangud ja nendega seoses avalikustatud informatsioon on rakendatava finantsaruandluse raamistiku kontekstis põhjendatud või väärkajastatud. Antud standardi eesmärgil tähendab „põhjendatud“ rakendatava finantsaruandluse raamistiku kontekstis seda, et rakendatava finantsaruandluse raamistiku asjassepuutuvaid nõudeid on rakendatud asjakohaselt, sealhulgas neid nõudeid, mis käsitlevad (Audiitortegevuse... 2010):

- a) arvestushinnangu tegemist, sealhulgas meetodi, eelduste ja andmete valimist arvestades arvestushinnangu olemust ning majandusüksuse fakte ja asjaolusid;
- b) juhtkonna punkthinnangu valimist ja
- c) arvestushinnangu kohta informatsiooni avalikustamist, sealhulgas selle kohta, kuidas arvestushinnang välja töötati ning millised on hinnangu ebakindluse olemus, ulatus ja allikad.

Juhtkonna hinnangute auditeerimise puhul peab audiitor seega võtma arvesse hetkel auditeeritava ettevõtte tegevusala, arvestuspõhimõtteid, hinnangu mõjuala, hinnangu ajaloolist tausta, selle vajalikkust. Juhtkonna hinnangute auditeerimisel on oluline, et audiitor arvestaks lisaks ettevõtte kliendibaasi, tegevusasukoha ning sotsiaalmõjudega. Olukorras, kus majandusüksuse peamine müük tuleb ekspordimüügi kaudu, on oluline saada aru ettevõtte põhiklientide asukoha riigis tekkinud erakorralistest sündmustest ning nende mõjust auditeeritavale ettevõttele. Näiteks on Eestis tegutseva tootmisettevõtte peamiseks kliendiks Saksamaal tegutsev suurettevõtte, kellele müüakse suurel hulgal spetsiifilisi tooteid. Antud olukorras on üheks hinnangutega seotud riskiks nõuete allahindluse vajadus või olukorras, kus välismaa ettevõttele müüdavate toodete tootmiseks on kasutusel eraldi tootmismasin ning mis pärast tootmise lõpetamist ei ole enam kasutusel, alla hindamine.

Lisaks hinnangu sisulisele auditeerimisele on oluline võtta arvesse finantsaruandluse standardi nõudmisi hinnangute avalikustamisele finantsaruannetes. Avalikustamise puhul on IFRS ning EFS standarditel erinevad nõudmised ning oluline on kontrollida, kas kõik nõutud aspektid on majandusaasta aruandes kajastatud.

Väike-ettevõtete puhul, mis võivad kasutada ka SME IFRS standardit, on hinnangute auditeerimine oluliselt lihtsam. Väike-ettevõtete auditeerimise ning ISA standardi rakendamisest väikese ja keskmise suurusega ettevõtete puhul on Audiitorkogu andnud välja eraldi juhendi, mis selgitab, mida arvestada väike ettevõtete puhul ning mis on nende auditeerimisel erinev võrreldes suurte ning keskmise suurusega ettevõtete auditeerimisega.

Vastavalt eelpool kirjeldatud juhendile on väiksemate majandusüksuste puhul hinnangute koostamine lihtsam, sest nende tegevus on sageli piiratud ja tehingud on lihtsamad. Sageli määrab selliste ettevõtete puhul arvestushinnangute vajaduse üks isik, kelleks on näiteks omanik või juht, ja järelikult saab audiitor keskenduda päringutele. Väiksema majandusüksuse puhul on siiski tõenäolisem, et seal puudub juhtimisekspert, kellel on punkthinnangu andmiseks olemas vajalikud kogemused ja kompetentsus. Sellisel juhul võib olulise väärkajastamise risk isegi suurenedada, välja arvatud juhul, kui tööle võetakse ekspert (Juhend ISAd...).)

Juhul kui audiitor tuvastab juhtkonna hinnangute auditeerimise raames olulise väärkajastamise, siis tuleks lähtuda ISA 540 punktis 16, mille järgi peab audiitor eraldi hindama olemuslikku riski ja kontrolliriski. Audiitor peab olulise väärkajastamise riskide tuvastamisel ja olemusliku riski hindamisel arvesse võtma järgmist (Audiitortegevuse... 2010):

- a) millisel määral mõjutab arvestushinnangute hinnang ebakindlust ja
  - b) millisel määral mõjutavad keerukus, subjektiivsus või muud olemuslikud riski tegurid.
- Sellisteks teguriteks on meetodite, eelduste ja andmete valik. Lisaks nende rakendamist arvestushinnangu tegemisel või juhtkonna punkthinnangu ja sellega seoses avalikustatud informatsiooni valikut lisamiseks finantsaruannetesse.

Väärkajastamise ilmnemisel peab audiitor koguma piisaval hulgal ning asjakohast tõendusmaterjali, mis kinnitab audiitori seisukohta väärkajastamise olemasolu. Töö autori kogemusel on Eestis tegutsevate ettevõtete juhid koostöö aldis ning valmis varasemaid hinnanguid muutma või kohandama, kui audiitor selle vajaduse tõendab. Peamiselt on väärkajastamised tingitud ettevõtte juhtkonna vähestes teadmistes sama tegevusala ettevõtete tavapärasest lähenemisest või puudub varasem kogemus erinevate juhtkonna hinnangutega. Töö autori

kogemusel on peamised väärkajastamisest tingitud olukorrast, kus auditeeritav ettevõtte kasutab kohalikul tasandil EFS standardit, kuid emaettevõtte lähtub grupitasandil IFRS standardist ning Eestis tegutsev ettevõtte koostab hinnanguid sarnaselt emaettevõttele ning juhtkond ei oma piisavalt teadmisi EFS ning IFRS standardite vasturääkivustest.

ISA 540 standardi alusel peab audiitor juhtkonna hinnanguid kontrollima sisuliste protseduuridega, et saada kindlus hinnangu olemasolust ning hinnangu toimimisest (Audiitortevuse... 2010). See tähendab, et kõik hinnangud, mida saab arvuliselt mõõta tuleks audiitoril üle arvutada, viia kokku vastavate dokumentidega, võrrelda hinnanguid perioodide lõikes või inspekteerida toetavat dokumentatsiooni.

Järgmises peatükis vaatab töö autor lähemalt EFS ning IFRS finantsaruandluse standardite nõudeid hinnangute koostamise ning avalikustamise osas. Lähemalt kirjeldatakse, millised nõuded on kummalgi standardil, millised on nende peamised erinevused ning mida tuleb tähele panna võttes arvesse ISA 540 nõudeid.

Eestis tegutsevad ettevõtted kasutavad kõige enam EFS finantsaruandluse standardit. RTJ 1 juhendis on toodud välja raamatupidamise aastaaruande koostamise üldpõhimõtted. Antud juhendis punkt 74 annab ülevaate raamatupidamislike hinnangute rakendamisest ning antud punkti järgi on peamiselt kasutatavad juhtkonna hinnangud (RTJ 1):

- (a) nõuete ja varude allahindluse summa hindamine;
- (b) materiaalsete ja immateriaalsete põhivarade kasuliku eluea hindamine ja amortisatsioonimäärade määramine;
- (c) õiglase väärtuse meetodil kajastatavate varaobjektide väärtuse hindamine;
- (d) eraldise moodustamine garantiikohustusteks või poolelioleva kohtuprotsessiga seonduvate kulutuste katteks.

Sarnaselt RTJ 1 juhtkonna hinnangute näidetele kirjeldab töö autor lähemalt nelja enim kasutatavat raamatupidamislikku hinnangut, milleks on töö autori hinnangul ning auditeerimise kogemusel nõuete allahindlus, varude allahindlus, põhivara amortisatsiooni määrad ning eraldised. Mainitud hinnangute puhul kirjeldab töö autor peamisi auditeerimisega seotud tegevusi ning varasema audiitoritöö käigus omandatud kogemuste põhjal peamisi hinnangute auditeerimisega kaasnevaid riske.

2. EFS JA IFRS STANDARDITE VÕRDLUS RAAMATUPIDAMISLIKE HINNANGUTE OSAS NING HINNANGUTE AUDITEERIMINE ERINEVATE RAAMISTIKE PUHUL

Eestis tegutsevad ettevõtted saavad valida kahe erineva finantsaruandluse standardi vahel: Eesti finantsaruandluse standard ning Rahvusvahelised finantsaruandluse standardid.

Eesti raamatupidamise seadus on küllaltki noor. Esimene samm Eestis toimiva raamatupidamise ja aruandluse süsteemi ajakohastamisel, selle välisriikide äripartneritele ja muudele huvilistele arusaadavamaks, loetavamaks ja aktsepteerivamaks tegemisel, oli raamatupidamise põhimääruse väljatöötamine. Antud määrus jõustus 1. jaanuarist 1991. Sellega loodi eeldused rahvusvaheliste arvestusstandardite kohase raamatupidamisarvestuse juurutamiseks turumajanduse tingimustes. (Alver, Toots 2006, 263). Tänapäeval kasutusel olevad Raamatupidamise Toimkonna juhendid on aastate jooksul muutunud vastavalt seaduse muudatustele ning ühiskonna vajadustele.

Kehtiva Raamatupidamise seaduse § 3 punkti 7 kohaselt on Eesti finantsaruandluse standard rahvusvaheliselt tunnustatud arvestuse ja aruandluse põhimõtetele tuginev avalikkusele suunatud finantsaruandluse nõuete kogum, mille põhinõuded kehtestatakse seadusega ning mida täiendavad toimkonna juhendid ning riigi, raamatupidamiskohustuslaste, kohaliku omavalitsuse üksuste, muude avalik-õiguslike juriidiliste isikute ning teiste raamatupidamiskohustuslaste, kelle üle eelnimetatud isikutel on otseselt või kaudselt või teiste valitseva või olulise mõju all olevate isikute kaudu valitsev mõju, puhul ka avaliku sektori finantsarvestuse ja -aruandluse juhendis sätestatud nõuded. (Rahandusministeerium)

Esimesed Raamatupidamise Toimkonna juhendid (RTJ) põhinesid rahvusvahelistel finantsaruandluse standarditel (*International Financial Reporting Standards*, IFRS) ning alates 2013. aastast põhinevad need rahvusvahelisel standardil väikestele ja keskmistele majandusüksustele (*International Financial Reporting Standard for Small and Medium-Sized Entities*, *IFRS for SMEs*). IFRS for SMEs anti välja 2009. aastal ning see oli peamiselt mõeldud

firmadele, mis ei ole börsil noteeritud. Eesti Raamatupidamise Toimikond otsustas, et see standard oleks sobivam alus Toimikonna juhenditele kui IFRS, sest enamus Eesti ettevõteteid on väikesed ja keskmise suurusega. Kõik ettevõtted Eestis võivad valida, kas nad soovivad oma aruandeid koostada IFRSi või Eesti finantsaruandluse standardi järgi, välja arvatud pangad ja börsil noteeritud ettevõtted, kes peavad lähtuma IFRSist. (Changes in... 2006)

Võrreldes EFS standardile on IFRS oluliselt pikema ajalooga. IFRS on kavandatud ühtseks ülemaailmseks ärikeeleks, et ettevõtete finantsaruanded oleksid rahvusvaheliselt arusaadavad ja võrreldavad. Vajadus ühtlustatud standardite järele tuleneb jätkuvast ettevõtete üleilmastumisest ning riikide vahelisest kaubanduse kasvust. (Tyler 2012, 1239.)

IFRS standardid pakuvad kvaliteetset rahvusvaheliselt tunnustatud raamatupidamisstandardite kogumit, mis toob finantsturgudele kogu maailmas läbipaistvuse, vastutuse ja tõhususe. IFRS-standardid toovad läbipaistvust, parandades finantsteabe rahvusvahelist võrreldavust ja kvaliteeti, võimaldades investoritel ja teistel turuosalistel teha teadlikke majandusotsuseid. IFRS-standardid tugevdavad vastutust, vähendades teabelünki investorite ja inimeste vahel, kellele nad on oma raha usaldanud. Lisaks aitavad kaasa majanduslikule tõhususele, aidates investoritel tuvastada võimalusi ja riske kogu maailmas, parandades seega kapitali jaotamist. Ettevõtete jaoks alandab ühtse usaldusväärse raamatupidamiskeele kasutamine kapitalikuluseid ja rahvusvahelisi aruandluskuluseid. (IFRS Foundation)

IFRS standardeid on 16, mida toetavad ka IAS standardid, mida lõputöö kirjutamise ajal on 25. Võrreldes EFS standardiga on IFRS standardeid oluliselt rohkem ning standardid on detailsemalt lahti kirjutatud. Lisaks tavapärastele IFRS standarditele on kasutusel ka SME IFRS standardid, mis on antud välja lähtudes väike-ettevõtete raamatupidamisest.

Järgmistes alapeatükkides kirjeldab töö autor nelja peamist juhtkonna hinnangut: nõuete allahindlus, varude allahindlus, materiaalsete põhivarade amortisatsioon ning eraldised. Töö autor annab ülevaate, millised nõuded rakenduvad IFRS või EFS finantsaruandluse standardeid kasutavale ettevõttele, millised on peamised erinevused hinnangute kajastamisel ning peamised tegevused, mida audiitor peab hinnangute auditeerimisel läbi viima.

2.1. Nõuete allahindlus

Debitoorset võlgnevust defineeritakse kui nõuded ostjate vastu. Suures pildis võivad nõuded olla erinevate organisatsioonide ja klientide vastu teenuste osutamise kui ka toodete müügi eest (Raudsepp 1999).

Ostjatelt laekumata arvete juhtimisel on kolm peamist eesmärki (Karu 2000):

- 1) tagada katkematu tõepärane teave ostjatelt laekumata arvetest;
- 2) kiirendada nõuete laekumist ehk klientide arvete tasumist;
- 3) vältida arvete mittelaekumisest põhjustatud tagajärgi või riske.

Antud alapeatükis vaatleb töö autor lähemalt nõuete seotud allahindlusi, mida reguleerib RTJ 3. RTJ 3 Raamatupidamise Toimkonna juhendi järgi kuuluvad nõuded finantsinstrumentide alla. Finantsvara ja finantskohustus võetakse algselt arvele nende soetusmaksumuses, milleks on antud finantsvara või -kohustise eest makstava või saadava tasu õiglane väärtus. Algne soetusmaksumus sisaldab kõiki finantsvara või -kohustise soetamisega otseselt kaasnevaid tehingukulutusi, v.a SME IFRS punktis 11 nimetatud finantsvarad (mida kajastatakse õiglases väärtuses), mille puhul tehingukulutusi ei liideta (ega arvata maha) algsesse soetusmaksumusse. (SME IFRS 11.13, 12.7)

RTJ 3 reguleerib finantsvarade kajastamist. Vastavalt sellele kajastatakse nõudeid ostjate vastu korrigeeritud soetusmaksumuses. Antud meetodi rakendamisel kajastatakse nõudeid bilansis selle algses soetusmaksumuses, mida vajadusel korrigeeritakse põhiosa tagasimakse või väärtuse languse või laekumise ebatõenäosusest tingitud võimalik allahindlus (RTJ 3).

Nõuete kajastamise puhul on juhtkonna hinnanguks laekumise ebatõenäosusest tingitud võimalik allahindlus ehk juhtkond peab hindama, kui suur on tõenäosus, et nõue või nõuded laekuvad täielikult või osaliselt. Esiteks peab juhtkond hindama, millised nõuded laekuvad täielikult ning millised nõuded tõenäoliselt ei laeku või laekuvad osaliselt. Kahe viimase puhul tuleb juhtkonnal hinnata, milline on vajalik allahindlus. Sama mõttekäigu peab lisaks juhtkonnale läbi tegema ka audiitor, et kinnitada allahindluse summa asjakohasust. Siinjuures peab audiitor jälgima, et nõuete hulgas poleks selliseid, mida juhtkond ei ole alla hinnanud, kuid mida audiitori hinnangul tuleks vähendada.

Kui mittelaekuvaid summasid aruannetes ei esitataks, oleks ettevõtte varad ja kasum ülehinnatud. Samuti oleks rikutud tulude- kulude vastandamis printsiipi. (Tikk 2016, 59)

Vastavalt EFS nõuetele tuleb aruandekuupäeval hinnata, kas esineb tunnuseid korrigeeritud soetusmaksumuse või soetusmaksumuse meetodil kajastatud finantsvara või finantsvarade grupi väärtuse languse osas. Juhul kui eelmainitud tunnuseid esineb, tuleb finantsvara alla hinnata lähtudes järgnevatest reeglitest (RTJ 3):

- 1) korrigeeritud soetusmaksumuses kajastatavaid finantsvarasid tuleb hinnata alla finantsvarast eeldatavasti tulevikus laekuvate maksete nüüdisväärtuseni;
- 2) soetusmaksumuses kajastatavaid finantsvarasid tuleb hinnata alla summani, mida põhjendatud hinnangu kohaselt võiks saada, kui seda finantsvara peaks müüma aruandekuupäeva seisuga.

Antud juhul tuleb nõuete allahindluse puhul võtta arvesse järgnevaid tingimusi: võlgniku pankrot või olulised finantsraskused; maksetähtaegadest mittekinnipidamine; võlgniku krediidireitingu langus ning majanduskeskkonna üldine halvenemine. RTJ 3 ei määra otseselt, millises summas või ulatuses tuleks nõudeid alla hinnata, kuid annab ülevaate, millisel juhul hinnata iga nõude väärtust eraldi ning millisel juhul moodustada allahindlus kogu nõuete saldole. Kui ettevõtte on nõudeid juba alla hinnanud, kuid nõuete väärtus järgnevatel perioodidel taas tõuseb, siis tuleb varasem allahindlus tühistada kuni summani, mis on madalam kahest järgnevast summast: finantsvarast eeldatavasti tulevikus laekuvate maksete nüüdisväärtus; bilansiline jääkväärtus juhul kui allahindlust ei oleks eelnevalt toimunud. Allahindluse tühistamisi tuleb kajastada kasumiaruandes.

RTJ 3 punkt 25 alusel tuleb individuaalselt hinnata alla neid nõudeid, mis on eraldiseisvalt olulised ning investeeringud aktsiatesse või muudesse omakapitali instrumentidesse (RTJ 3).

EFS arvestuspõhimõtet kasutava ettevõtte puhul on oluline vaadata, millised nõuded on alla hinnatud ning millises summas on need arvele võetud. Seejärel tuleb hinnata, kas allahindluse põhimõtte vastab RTJ 3 nõudele ehk kas tegemist on olnud individuaalse allahindluse või allahindlus on tehtud kogumina. Lisaks tuleb jälgida, milline on allahindluse põhimõtte. Mõnel ettevõttel on konkreetsed põhimõtted, kuidas nõudeid alla hinnatakse. Näiteks hinnatakse 50% alla nõuded, mille maksetähtajast on möödunud 3 kuud või näiteks 5% nõuetest, mille maksetähtaejast on möödunud vaid 10 päeva. Audiitoril on oluline aru saada, kuidas on antud allahindluse protsent saadud ning milline on ajalooline nõuete alla hindamise vajadus olnud.

Rahvusvahelise finantsaruandluse standardi ehk IFRS puhul reguleerib nõuete kajastamist IFRS 9, mis sarnaselt EFS-le kirjeldab kõiki finantsinstrumente ning nende seas ka nõudeid. Sama IFRS

lisa punkt 4.1 kirjeldab erinevate finantsinstrumentide liigitamist ning selle järgi tuleb nõuded kajastada selle õiglases väärtuses (IFRS 9).

Rahvusvaheline finantsaruandluse standard 9 toob välja eraldi kriteeriumid nõuete esmasel ja hilisemal mõõtmisel. Vastavalt sellele hindab ettevõtte esmasel kajastamisel nõudeid ostjate vastu, millel puudub oluline rahastamiskomponent (mis määratakse kindlaks kooskõlas IFRS 15-ga), nende tehinguhinnas (nagu on määratletud IFRS 15-s).

Sarnaselt EFS standardiga tuleb ka IFRS puhul igal aruandekuupäeval hinnata ümber nõude väärtuse ning vajadusel seda alla hinnata. Antud juhul on mõlema finantsaruandluse standardi korral sama nõudmine ning ei teki vasturääkivusi IFRS ja EFS standardite vahel. Seda näiteks ettevõttes, mille kohalik aruanne on koostatud EFS standardite põhjal, kuid mille raamatupidamise sise-eeskirjad on kontsernipõhised ning loodud IFRS standardite põhjal.

Nõuete alla hindamisel tuleb ettevõtte juhtkonnal määrata, kuidas lähenetakse nõuete allahindlusele. Vastavalt sellele, kas nõude väärtuse langus on juba teada on juhtkonna otsustada, kas vaadata kõiki nõudeid eraldi või tervikuna. Juhul, kui väärtuse langus ei ole otseselt teada, tuleb juhtkonnal määrata, kui palju protsentuaalselt tuleks nõuete kogu saldo alla hinnata (IFRS 9).

Antud IFRS punkt toob välja suurema erinevuse IFRS ja EFS vahel. IFRS arvestuspõhimõtteid järgiv ettevõtte võib valida, kuidas allahindlus tehakse. Juhtkonnal on võimalus valida, kas kõiki vananenud nõuded hinnatakse eraldiseisvalt või kõiki korraga sama põhimõtte alusel. EFS puhul on toodud välja täpsed reeglid, millal tuleks nõudeid alla hinnata individuaalselt ning millal on õigus neid hinnata alla kogumina. Nõuete puhul, mis on individuaalselt olulised, tuleb nõudeid alla hinnata eraldiseisvalt. Auditeerides Eesti ettevõtet, mis kuulub suurde kontserni, on oluline jälgida, millised on allahindamise põhimõtted. Sageli on emaetevõttel kasutusel IFRS standard, mis lubab kõiki nõudeid korraga alla hinnata ning kontserni üleselt on kasutusel IFRS standardil põhinev allahindluse põhimõte, kuid mis ei vasta EFS standardile. Arvestuspõhimõtteid tuleks järjepidevalt järgida ja need avalikustada raamatupidamise lisana, et kõik finantsaruannete kasutajad oleksid teadlikud koostamisel kasutatud reeglitest (Pizzey 2001, 23).

Lõputöö raames läbi viidud intervjuust selgus ühes auditeeritavas ettevõttes selgunud nõuete allahindlusega seotud väärkajastamine. Intervjueeritud vandeaudiitor on puutunud kokku ettevõttega, kes kohalikul tasandil kasutas EFS finantsaruandluse standardit, mis nõuab oluliste

nõuete individuaalset alla hindamist, kuid auditeeritav ettevõtte hindas kõiki nõudeid alla kogumina (Lisa 1).

Juhtkonna hinnangu puhul peab audiitor hindama, kas juhtkonna lähenemine allahindluse määramisel on asjakohane ning vastab ettevõtte senisele kogemusele. Oluline on jälgida varasemate perioodide allahindlusi ning nende vajadust. Ettevõttel võib olla väga konservatiivne lähenemine allahindlusele, kuid samas võib olla olukord, kus tegelikkuses enamus alla hinnatud nõudeid siiski laekub. Sel juhul on oluline pöörata kliendi tähelepanu nõuete allahindluse põhimõtete muutmisele. Lisaks tuleks hinnata, kas juhtkonna poolt allahinnatud summa vastab tegelikkusele ning on vajalik.

Nõuete allahindluse korral peab audiitor kontrollima juhtkonna hinnangu rakendamist ning selle vajalikkust viies läbi detailseid teste. Näiteks kui juhtkond on otsustanud alla hinnata kogumina kõik nõuded, mille maksetähtajast on möödunud teatud periood on üheks võimaluseks korrata juhtkonna kalkulatsioone ehk leida allahindluse summa võttes arvesse juhtkonna määratud allahindluse protsenti teatud tähtaja ületanud nõuetele ning võrrelda seda ettevõtte arvutusega.

Teiseks võimalikuks detailide testiks on nõuete tegeliku laekumise kontroll ning selle võrdlus juhtkonna hinnanguga. Mainitud detailne test on võimalik kui auditi protseduure teostatakse vähemalt 1 kuu peale aruandeperioodi kuupäeva ning nõuete tähtajad on möödunud. Audiitor saab kontrollida nõuete tegelikku laekumist ja mittelaekumist ning võrrelda seda juhtkonna hinnanguga. Näiteks olukorras, kus juhtkonna allahindlus põhimõtted on konservatiivsemad, kui nõuete tegelik laekumine on, tuleb audiitoril pöörata juhtkonna tähelepanu asjaolule, et kasutatav hinnang ei vasta tegelikkusele ning seda tuleks korrigeerida.

Finantsaruannete auditeerimisel on oluline jälgida, et kõik finantsaruandluse standardis välja toodud hinnangutele rakendatavad avalikustamise nõuded oleksid täidetud. Vastavalt IAS 1 standardile peab ettevõtte kajastama kohustiste summa, olemuse ja tasumise tähtaja ning lisaks nõuete jaotuse (nõuded ostjate vastu, nõuded seotud osapoolte vastu, ettemaksed ja muud nõuded), RTJ 15 juhendi alusel tuleb kajastada rakendatava meetodi info (korrigeeritud soetusmaksumus või õiglase väärtuse meetod), nõuete lühi- ja pikaajaline osa ning maksunõuete analüüs maksuliikide kaupa

2.2. Varude allahindlus

Varud on vara, mida hoitakse või toodetakse müügiks tavapärase äritegevuse käigus ja materjalid või tarvikud, mida tarbitakse tootmisel või teenuste osutamisel (Otsus-Carpenter 2014, 87)

Üldiselt jaotatakse varud viite suurte kategooriasse (Paramasivan 2009):

- 1) tooraine ja materjal, mis on ühtlasi ka varude põhiline ja väga oluline osa ning mida kasutatakse tootmisprotsessis, et luua valmistooteid;
- 2) lõpetamata toodang;
- 3) tarbekaubad, mida organisatsioon vajab tootmisprotsessi sujuvaks toimimiseks näiteks koopiamaasin, puhastusvahendid ja brošüürid;
- 4) valmistoodang;
- 5) varuosad, mida kasutatakse müüjijärgse teenuse osutamisel.

Raamatupidamise seaduse järgi reguleerib varudega seotud kandeid RTJ 4. Vastavalt antud juhendile võetakse varud algselt arvele nende soetusmaksumuses, mis koosneb ostu-, tootmis- ja muudest kulutustest, mis on vajalikud varude viimiseks nende olemasolevasse asukohta ja seisundisse.

EFS reguleerib lisaks ka varude edasist kajastamist ning ühtlasi varude allahindlust. Vastavalt RTJ 4 punkt 20 järgi tuleb iga aruandeperioodi lõpul varude nimekiri kriitiliselt üle vaadata, et identifitseerida varude objektid, mille neto realiseerimisväärtus võib olla langenud madalamale nende soetusmaksumusest. Järgnevalt toob töö autor välja asjaolud, mille esinemisel peab ettevõtte juhtkond kaaluma varude allahindluse vajadust: varude füüsiline inventuur on tuvastanud, et varud on riknenud või nende füüsiline seisund on halvenenud; sarnaste varuobjektide turuhind on langenud; teatud varuobjekte pole pikema aja vältel suudetud müüa ega kasutada ning eksisteerib kahtlus, kas neid suudetakse realiseerida mõistliku aja vältel (RTJ 4).

„Varude allahindluse puhul tuleks toormaterjale hinnata alla juhul kui nendest valmistatavate valmistoote hinnanguline soetusmaksumus ületab samade valmistoote neto realiseerimisväärtust. Lisaks tuleks panna tähele, et varude allahindlust kajastatakse aruandeperioodi kuludena. Juhuks kui varasemalt allahinnatud varude neto realiseerimisväärtus hilisematel perioodidel tõuseb, tuleb varasem allahindlus tühistada“ RTJ 4.

IFRS standardit kasutav ettevõtte lähtub standardist IAS 2, mille eesmärk on kehtestada varude arvestuslik käsitlus. Varude arvestuse puhul on põhiküsimuseks soetusmaksumuse suurus, milles vara kajastada ja edasi kanda kuni sellega seotud tulude kajastamiseni. Antud standardis antakse juhised soetusmaksumuse määramise ning selle edasise kuluna kajastamise kohta, kaasa arvatud võimalikud allahindlused netorealiseerimisväärtuseni. Standardis antakse lisaks ka juhiseid soetusmaksumuse arvestusvalemite kohta, mida kasutatakse varude soetusmaksumuse määramiseks.

IAS 2 kohaselt mõõdetakse varusid kas soetusmaksumuses või netorealiseerimisväärtuses, olenevalt sellest, kumb on madalam. Antud punkt on EFS standardiga sarnane ning siin kajastamise puhul erinevusi ei teki.

Antud IFRS standard kirjeldab varude allahindlust punktides 28, 29, 30, 31 ja 32. Vastavalt sellele tuleks varude soetusmaksumus hinnata alla juhul, kui varud on kahjustunud, täielikult või osaliselt kasutuskõlbmatud või kui nende müügihind on langenud. Varude soetusmaksumus hinnatakse alla ka siis, kui toote eeldatavad kulud vara valmimiseks või eeldatavad müügikulud on suurenenud. Varude allahindamise praktika on kooskõlas seisukohaga, et varusid ei tohiks kajastada suuremas väärtuses, kui on nende hinnanguline müügi- või kasutusväärtus (IAS 2).

Vastavalt EFS arvestuspõhimõtetele tuleb varusid alla hinnata juhul kui teatud varuobjekte pole pikema aja vältel suudetud müüa. IFRS puhul aga antud nõue puudub. IFRS standardi alusel peaks varusid küll alla hindama kui nende müügihind on langenud, kuid siinkohal ei ole oluline kui kaua on antud varud laos seisnud. IFRS puhul on seega juhtkonna hinnang, kas varusid suudetakse sama hinnaga müüa, isegi kui need on pikalt laos seisnud. EFS puhul tuleb jälgida, millised varud ning kui kaua on laos seisnud ning nendele allahindlust rakendada. See tähendab, et ettevõtete puhul, mis kasutavad EFS standardit, kuid mille emaettevõtte kasutab IFRS, tuleb siiski lisaks jälgida ka varude käibekiirust individuaalselt varuartikli lõikes. Antud juhul võib tulla ette olukord, kus emaettevõtte poolt loodud varude alla hindamise põhimõtted ei arvesta kõikide tütarettevõttele rakenduvate nõudmistega ning tütarettevõtte peab majandusüksuses kasutusel olevad hinnangud viima kooskõlasse kohalikul tasandil kasutatava standardiga.

Käesoleva töö autor on auditeerimisel kokku puutunud ettevõttega, mille puhul oli tegemist tootmisettevõttega, kes kohalikul tasandil kasutab EFS standardit, kuid mille emaettevõtte lähtub IFRS standardist ning sise-eeskirjad on koostatud võttes arvesse IFRS standardit. Sise-eeskirjades puudus nõue hinnata eraldi alla varud, mis olid pikalt laos seisnud. Auditi käigus selgus, et

ettevõttel oli suurel hulgal varusid, mis EFS standardi järgi vajasisid allahindlust, kuid allahindlust ettevõtte polnud rakendanud.

Üldjuhul hinnatakse varusid alla üksikobjektide kaupa. Teatavatel asjaoludel võib osutada otstarbekaks rühmitada sarnaseid või omavahel seotud objekte. Antud olukord võib esineda ühe ja sama tootegrupiga seotud varude objektide puhul, millel on sarnane otstarve või lõppkasutus, mida toodetakse ja turustatakse samas geograafilises piirkonnas ning mida ei ole otstarbekas hinnata eraldi teistest sama tootegrupi objektidest. IFRS standardi järgi ei ole asjakohane hinnata varusid alla nende liigituse alusel, nagu näiteks valmistoodang või kõik teatava tegevussegmendi varud. (IAS 2)

IFRS standard reguleerib oluliselt rohkem, kuidas tuleb varusid alla hinnata, kas individuaalselt või kogumina. See vastu EFS seda ei reguleeri ning siinkohal on juhtkonna otsus, kuidas ning millisel määral varusid alla hinnatakse. Antud juhul on IFRS standard konkreetsem ning annab konkreetsemad suunised varude allahindluse osas.

IFRS alusel peetakse kõige usaldusväärsemaks tõendeid, mis põhinevad netorealiseerimisväärtuse hinnangutel. Antud tõendid on kättesaadavad hinnangute tegemise ajal varude eeldatava realiseerimisväärtuse kohta. Nendes hinnangutes võetakse arvesse pärast perioodi lõppu aset leidnud sündmustega otseselt seotud hinna või kulude kõikumisi sel määral, mil need sündmused kinnitavad perioodi lõpus ilmnunud olukorda.

IAS 2 standardis tuuakse välja nõudmised varude tootmiseks hoitavate ja materjalide kohta, mida ei hinnata alla juhul, kui neist valmistatavad valmistooted suudetakse eeldatavasti müüa soetusmaksumusel või sellest kõrgemas väärtuses. Kui aga materjalide hinnalangus viitab sellele, et valmistoodangu soetusmaksumus ületab netorealiseerimisväärtuse, hinnatakse materjalid alla nende netorealiseerimisväärtuseni. Sellisel juhul võib materjalide asendusmaksumus olla nende netorealiseerimisväärtuse parimaks olemaks olevaks mõõtmisaluseks (IAS 2).

Varude allahindluse puhul on oluline jälgida aruandepäevajärgsete sündmuste mõju varude allahindlusele. Kui varude netorealiseerimisväärtus on aastaaruande päevaks oluliselt langenud ning langus on jätkunud ka peale aastaaruande kuupäeva kuni aruande koostamise päevani, on tegemist aruandepäevajärgse korrigeeriva sündmusega ning varude saldot tuleks korrigeerida. Selliste aruandepäevajärgsete sündmuste esinemise korral, mis indikeerivad varude allahindluse vajadust, tuleb juhtkonnal viia läbi täiendav varude väärtuse analüüs ning vajadusel varudele

täiendav allahindlus rakendada. Audiitoril on oluline jälgida, et selliste sündmuste esinedes juhtkond täiendava allahindluse ka rakendab ning audiitor peab allahindluse summa valideerima.

IAS 2 punkt 9 alusel hinnatakse netorealiseerimisväärtust igal järgneval perioodil uuesti. Kui asjaolud, mis eelnevalt põhjustasid varude soetusmaksumuse allahindamise, ei eksisteeri enam või kui esineb selgeid tõendeid netorealiseerimisväärtuse suurenemise kohta muutunud majandustingimuste tõttu, tühistatakse allahindlus (s. Tühistamine on piiratud esialgse allahindluse summaga), nii et uus finantsseisundi aruandeline (jääk)maksumus on kas soetusmaksumus või korrigeeritud netorealiseerimisväärtus, olenevalt sellest, kumb on väiksem. Selline olukord leiab aset näiteks siis, kui varuobjekt, mida müügihinna languse tõttu kajastatakse netorealiseerimisväärtuses, on järgneval perioodil endiselt alles ning selle müügihind on vahepeal tõusnud.

Vastavalt IFRS standardile tuleb varude allahindlusi netorealiseerimisväärtusele ning varude kadusid kajastada kuluna sel perioodil, mil leiab aset allahindlus või kadu. Varude netorealiseerimisväärtuse suurenemisest tulenevad tühistatud allahindluse summad kajastatakse varude kulu summa vähendamisenä perioodil, mil tühistamine toimub.

Ettevõtte, mis kasutab IFRS arvestuspõhimõtteid peab muuhulgas avalikustama finantsaruannetes: varasemalt allahinnatud varude allahindluse tühistamise summad, mille tõttu on perioodi kuludena kajastatud mahakantud varude summat vähendatud; asjaolud või sündmused, mis on põhjustanud varude allahindluse tühistamise.

Varude kajastamise ning allahindluse kajastamisel on EFS ning IFRS finantsaruandluse standardid küllalt erinevad, kuid IFRS on oluliselt detailsem ning annab täpsema ülevaate, mida tuleb allahindluse tegemisel ning kajastamisel arvesse võtta. EFS on varude allahindluse osas vähem detailsem ning annab juhtkonnale suurema valiku vabaduse.

Varude allahindluse puhul peab juhtkond hindama, millistele varu tüüpidele ning millises summas tuleks allahindlus teha. Audiitor peab seejuures jälgima, et allahindluse vajadus on tegelikult olemas ning vajaduse korral on allahindlus ka rakendatud. Tuleb jälgida, kas on üksikuid tootegruppe, mida on tarvis allahinnata ning kas allahindluse vajadus on valmistoodangu või materjali ja lõpetamata toodangu puhul. Audiitoril tuleks tähelepanu pöörata asjaolule, kas juba rakendatud allahindlus on mõistlikus suuruses või mitte.

Auditi puhul on oluline, et juhtkonna hinnangute üle teostatakse ka mõningane kontroll. Seejuures peab audiitor võtma arvesse ka selle, kuidas juhtkond vaatab üle eelmiste arvestushinnangute tulemused ning vajadusel teeb uutes hinnangutes muudatusi. Varude allahindluse puhul on võimalik teostada detailne testimine, mis toimub peale aruandekuupäeva. Näiteks on juhtkond hinnanud varusid suurel määral alla, kuid allahinnatud varud müüakse nende esialgses hinnas ning selgub, et juhtkonna poolt määratud summas ei olnud allahindlus vajalik. Samuti vastupidine olukord, kus majandusaasta lõpus on tuvastatud teatud varutüüpide võimalik allahindluse vajadus, kuid mida juhtkond ei ole alla hinnanud ning järgmise perioodi alguses selgub, et antud varusid pole võimalik kasumlikult müüa, näiteks turu olukorra muutuse puhul, kus varude netorealiseerimismaksumus püsivalt langeb.

Varude allahindluse kajastamisel finantsaruannetes on EFS ning IFRS standardid erinevad. EFS standardis puudub nõue allahindlusega seotud info kajastamises finantsaruannetes. Vastavalt IAS 2 tuleb IFRS standardit järgival ettevõttel kajastada varasemalt allahinnatud varude allahindluse tühistamise summad, mille tõttu on perioodi kuludena kajastatud mahakantud varude summat vähendatud ning lisaks ka asjaolud või sündmused, mis on põhjustanud varude allahindluse tühistamise.

2.3. Materiaalsete põhivarade amortisatsiooni määrad

Põhivarade kajastamist raamatupidamisaruannetes käsitleb RTJ 5. Antud juhendis antakse ülevaade nii materiaalsest kui ka immateriaalsest põhivarast, nende arvele võtmisest, amortiseerimisest ning ümberhindlusest

Materiaalne põhivara vastab üldiselt kolmele kriteeriumile. Tegemist on esemetega ehk neil on füüsiline vorm ning neid kasutatakse ettevõtte tegevuses pikema aja jooksul, mis tähendab, et neid kasutatakse kauem kui üks aruandeperiood, kusjuures peab terve kasutusea jooksul säilima vara füüsiline vorm. Oluline on ka nende esemete kasutamise eesmärk. Materiaalseks põhivaraks saab lugeda neid esemeid, mida kasutatakse ettevõtte kaupade tarnimiseks, uute toodete tootmiseks, teenuste pakkumiseks ning osutamiseks, halduseesmärkidel ja rendiks ning üüriks antavad esemed. Lähtuvalt olulisuse printsiibist on oluline materiaalsete varade maksumus, iga raamatupidamiskohustuslane määrab raamatupidamise sise-eeskirjas selle alampiiri, üle mille peab vara soetusmaksumus olema, et vara klassifitseeruks materiaalseks põhivaraks. Kõik mis alla selle jääb, kajastatakse kuluna. (Zdobnõh 2008)

Sarnaselt varudele võetakse ka põhivara algselt arvele nende soetusmaksumuses. Põhivara puhul koosneb soetusmaksumus varade: ostuhinnast; soetamisega otseselt seotud kulutustest; vara tulevase demonteerimisega ja asukoha taastamisega seotud hinnanguliste kulutuste nüüdisväärtusest. Sellised põhivara objektid, mis sisaldavad demonteerimise ja/või asukoha taastamisega seotud kuludest, tuleb samuti jälgida hinnangulise summa korrektsust ning asjakohasust. Antud kulutuste puhul võib olla tegemist juhtkonna hinnanguga ja/või spetsialistide hinnanguga. Arvele võtmisel tuleb audiitoril hinnata, kas hinnangulised kulud on mõistlikud või mitte.

Vastavalt RTJ 5 punkt 21 kajastatakse materiaalseid põhivarasid bilansis nende soetusmaksumuses, millest on maha arvatud akumulieeritud kulum ja võimalikud väärtuse langusest tulenevad allahindlused. Peamiselt pöörab autor lugejate tähelepanu akumulieeritud kulumi määra rakendamisele, mis on hinnanguline ning ei ole täpselt standardi poolt määratud.

Akumulieeritud kulumi puhul on EFS standardi nõue, et valitud amortisatsioonimeetod peab süstemaatiliselt peegeldama vara kasuliku eluea jooksul selle kasutamisest saadava majandusliku kasu jaotumise ajas. Seal juures on oluline pöörata tähelepanu sellele, et amortiseerimine peab eelkõige olema vara kasutamise võimalikult õiglase peegeldus, mitte vara jääkmaksumuse hoidmine võimalikult ligilähedane selle turuväärtusele.

Materiaalse vara puhul on vara väärtuse langus tingitud peamiselt kasutamisest, mida sageli nimetatakse kulumiseks. Siiski võib esineda ka muid tegureid, sealhulgas (Benedict, Elliott 2001, 218):

- vara füüsiline halvenemine;
- majanduslik vananemine, näiteks vara kasutamine ei ole enam ökonoomne;
- tehnoloogiline vananemine, näiteks vanemad tootmisprotsessid asendatakse uuemate meetoditega;
- vara kasutamise õiguslikud ja muud piirangud, näiteks üürilepingutel fikseeritud aegumiskuupäev.

Põhivara amortiseerimise puhul on võimalik kasutada mitut erinevat meetodit. Praktikas kasutatakse materiaalse põhivarade amortiseerimisel sageli lineaarset meetodit. Kaaluda tuleks ka teistsuguste meetodite (nt kahaneva jäägi meetodi (*diminishing balance method*) ja tootmisühiku meetodi (*units of production method*)) kasutamist juhul kui need peegeldavad

objektiivsemalt varast saadava majandusliku kasu jagunemist vara kasulikule elueale. (SME IFRS 17.22)

Põhivara kasuliku eluea määramisel on juhtkonnal oluline jälgida, milline on vara eeldatav kasutamine ning kui suur on vara oodatav füüsiline kulumine. EFS ei määra otseselt protsenti või konkreetset summat, mida tuleks amortisatsiooni puhul kasutada. Samuti pole konkreetset määratud, millist meetodit tuleks kasutada. Antud juhul on tegemist juhtkonna hinnanguga, kus võetakse arvesse põhivara kasutussagedust ning otstarvet, samuti varasemat kogemust sarnase põhivara kajastamise ning kulumise osas.

Ettevõtte, mis kasutab IFRS arvestuspõhimõtteid, peaks arvestama IAS 16 lisaga. Antud standardi eesmärk on kehtestada materiaalsete põhivarade arvestuslik käsitlus, nii et finantsaruannete kasutajatel oleks võimalik saada informatsiooni (majandus)üksuse poolt materiaalsesse põhivaradesse tehtud investeeringu ning sellise investeeringu muutuste kohta. Materiaalsete põhivarade arvestusliku käsitluse põhiküsimusteks on varade esmane kajastamine, nende finantsseisundi aruandeliste (jääk) maksumuste määramine ja nendega seotud kulumi ning (vara) väärtuse langusest tulenevate kahjumite kajastamine. (IAS 16)

IFRS kohaselt jaotab üksus materiaalse põhivara objekti esialgse maksumuse selle olulistele osadele ning amortiseerib iga sellist osa eraldi. Näiteks võib osutada otstarbekaks amortiseerida lennuki kere ja selle mootorid eraldi. Samuti kui üksus omandab materiaalselt põhivara kasutusrendiks, milles ta on rendileandja, võib osutada otstarbekaks amortiseerida eraldi selle objekti soetusmaksumuses näidatud summad, mis on omistatavad soodsatele või ebasoodsatele renditingimustele võrreldes turutingimustega. Lisaks tuleb tähele panna, et materiaalse põhivara objekti olulise osa kasulik eluiga ja kulumiarvestuse meetod võivad olla sarnased sama objekti teise olulise osa kasuliku eluea ja kulumiarvestuse meetodiga.

Siinkohal on oluline audiitoril jälgida, et sarnaste põhivara objektide amortisatsioonimäär oleks samas suurusjärgus. Näiteks on ettevõttel kasutusel mitu sõiduautot, millel on sama tootja, sarnane kasutussagedus ja otstarve, kuid amortisatsioonimäärad on erinevad. Antud olukorras peab omandama arusaama, miks on juhtkond määranud erinevad amortisatsioonimäärad ning kas see on asjakohane.

IFRS standardi alusel on oluline järgida, et vara amortiseeritav osa jaotatakse korrapäraselt vara kasulikule elueale. Lisaks peab juhtkond vaatama vähemalt kord iga majandusaasta lõpus üle vara lõppväärtuse ja selle kasuliku eluea. Varaobjekte hakatakse amortiseerima alates sellest hetkest,

mil ta on kasutusvalmis, st kui see on juhtkonna poolt ette nähtud asukohta ja tööseisundisse viidud. Vara amortiseerimine lõpetatakse kas kuupäeval, kui vara liigitatakse müügiks hoitavaks või mil lõpetatakse selle vara kajastamine, olenevalt sellest, kumb toimub varem. Seega ei lõpetata amortiseerimist, kui vara kasutamine seiskub või see eemaldatakse aktiivsest kasutusest, välja arvatud juhul, kui vara on täielikult amortiseerunud. Siiski võib amortisatsioonikulu olla tootmisveisaku ajal null, kui sellele rakendatakse tooteühikutel põhinevat kulumiarvestuse meetodit.

Vara kasuliku eluea määramisel arvestatakse kõiki alljärgnevat asjaolusid:

- a) vara eeldatav kasutamine. Kasutamist hinnatakse vara eeldatava võimsuse või toodangu füüsilise mahu järgi;
- b) eeldatav füüsiline kulumine;
- c) tehniline või kaubanduslik iganemine, mis on tingitud tootmisprotsessi muutustest või parendamistest või turunõudluse muutumisest selle toote või teenuse järele, mis on vara väljundiks. Vara abil toodetud objekti müügihinna eeldatav tulevane vähenemine võib viidata vara tehnilise või kaubandusliku iganemise ootusele, mis omakorda võib peegeldada varast saadava tulevase majandusliku kasu vähenemist;
- d) juriidilised või muud analoogilised piirangud vara kasutamisel, nagu sellega seotud rendilepingute lõpptähtjad.

Sama IFRS standardi punktid 60, 61 ja 62 kirjeldavad kulumiarvestuse erinevaid meetodeid. Meetodi valimisel on oluline jälgida, et valitud meetod peegeldaks, kuidas (majandus)üksus varast saadavat tulevast majanduslikku kasu eeldatavasti kasutama hakkab.

„Vara amortiseeritava osa süstemaatiliseks jaotamiseks kasulikule tööeale võib kasutada mitmesuguseid kulumiarvestuse meetodeid. Antud meetoditeks on lineaarne meetod, kahaneva jäägi meetod ja tootmisühiku meetod. Lineaarne kulumiarvestuse meetod tähendab vara ühtlast amortiseerimist kasuliku eluea jooksul, juhul kui selle lõppväärtus ei muutu. Kahaneva jäägi meetod seisneb vara vähenemas amortiseerimises kasuliku eluea jooksul. Tooteühikute meetod seisneb vara amortiseerimises eeldatava kasutuse või toodangu alusel. (Majandus)üksus valib meetodi, mis peegeldab kõige täpsemalt antud varast saadavat majanduslikku kasu. Meetodit rakendatakse järjepidevalt kõikidele perioodidele, välja arvatud juhul, kui sellest varast saadava majandusliku kasu eeldatavas tarbimismudelil toimub muutus. Oluline on märgata, et

kulumiarvestuse meetodit, mis põhineb vara kasutamist hõlmava tegevusega teenitud tulul, ei ole lubatud kasutada.“ IAS 16

Vara amortiseerimise meetodi valiku puhul on EFS ning IFRS arvestuspõhimõtted sarnased ning mõlemad standardid annavad majandusüksusele võimaluse valida kolme erineva meetodi vahel vastavalt sellele, milline sobib antud põhivara objektile kõige paremini. Konkreetse vara konkreetse amortisatsioonimeetodi kasutuselevõtu aluseks peaks olema selle vara kulumine, mis on mõistlikult kooskõlas varadest saadava eeldatava kasu vooga (Riahi-Belkaoui 2004, 240).

Põhivara amortisatsiooni meetodi kontrollimisel peab audiitor lähtuma ISA 540 punkt 23, mille järgi peavad audiitorid meetodite suhtes käsitlema järgmist (Arvestushinnangute... 2019):

- a) kas valitud meetod on rakendatava finantsaruandluse raamistiku kontekstis asjakohane ja, kui rakendatav, kas eelnevatel perioodidel kasutatud meetodis tehtud muudatused on asjakohased;
- b) kas meetodi valimisel tehtud otsustused võivad esile tuua juhtkonna võimaliku erapoolikuse näitajaid;
- c) kas arvutusi tehakse kooskõlas meetodiga ja kas need on matemaatiliselt täpsed;
- d) kui juhtkond kasutab meetodit, mis hõlmab keerulist modelleerimist, siis kas otsustusi on rakendatud järjepidevalt ja, kui rakendatav;
- e) kas meetodi kasutamisel on säilitatud märkimisväärsete eelduste ja andmete terviklikkus.

IFRS standardi järgi on kohustuslik avalikustada finantsaruannetes materiaalse põhivara iga liigi kohta: kasutatud kulumiarvestuse meetodid; kasulikud eluead või kasutatud kuluminormid; finantsseisundi aruandeline soetusmaksumus ja akumulieeritud kulum perioodi alguses ja lõpus (IAS 16). Vastavalt EFS standardile on nõuded samad ning avalikustamise auditeerimisel ei sõltu, millise finantsaruandluse standardi on auditeeritav ettevõtte valinud.

Kulumiarvestuse meetodi valimine ning varade kasuliku eluea hindamine on mõlemad hinnangulised küsimused. Seega annab kasutatud meetodite ja eeldatavate eluigade või amortisatsioonimäärade avalikustamine finantsaruannete kasutajatele informatsiooni, mille alusel nad võivad juhtkonna poolt valitud meetodid üle vaadata ja andmeid teiste üksustega võrrelda. Samadel põhjustel on vaja ka avalikustada: perioodi kulum kasumiaruandes; akumulieeritud kulum perioodi lõpus.

EFS ning IFRS standardite juhendid on suures osas sarnased ning ka nõudmised amortisatsiooni meetodi ning põhimõtete osas ei erine oluliselt üksteisest. Võrreldes nõuete ning varade allahindluse hinnangute auditeerimisega ei ole põhivara amortisatsiooni hinnangu auditeerimisel

nii võrd oluline, millist standardit ettevõtte kasutab või kas kontsern ning Eestis tegutsev tütarettevõtte kasutavad sama finantsarvestuse standardit, sest kahe eelpool mainitud standardi vahel olulisi vasturääkivusi ei ole.

Audiitor peab antud hinnangu puhul jälgima, kas sama põhivara grupi varade puhul on kasutatud sarnast amortisatsioonimäära. Lisaks on oluline vaadata sama tegevusala ettevõtete keskmisi amortisatsioonimäärasid, sest üldjuhul kasutatakse sarnaseid masinaid. Amortisatsioonimäärade puhul on oluline jälgida, kas mõne põhivara grupi amortisatsioon on muutunud võrreldes eelmise aastaga. Lisaks tuleks hinnata võimalikku riski põhivarade väärtuse suurema või väiksemana näitamisel.

Materiaalse põhivara amortisatsiooni hinnangu auditeerimise puhul on lisaks oluline, et juhtkond oleks analüüsinud aruandekuupäeval kehtinud amortisatsioonimäärasid, võrrelnud neid amortisatsioonikulu eelarvega ning vajadusel korrigeeritanud neid. Olukorras, kus ettevõtte juhtkond on otsustanud suurel hulgal põhivara objektidel amortisatsioonimäärasid muuta, tuleb audiitoril hinnata, kas ning millisel määral on hinnangu muutmine vajalik.

Materiaalse põhivara amortisatsiooni määrade ehk juhtkonna hinnangute osas on audiitoril võimalik kontrollida, kas antud hinnangut amortiseerimisel kasutati. Lihtsaim viis on kontrollida aruande perioodil amortiseeritud materiaalsete põhivarade amortisatsioonimäärasid ning võrrelda neid juhtkonna hinnanguga. Lisaks on võimalik audiitoril kontrollida null jääkväärtusega materiaalseid põhivarasid, mis on ettevõttes endiselt kasutuses ning hinnata nende varade väärtust. Materiaalsete põhivarade puhul, mille bilansiline väärtus on null, kuid mida ettevõtte jätkuvalt kasutab ja mille seisukord on hea, peab audiitor hindama, kas juhtkonna hinnang kasuliku eluhea osas on mõistlik või on see liiga konservatiivne.

2.4. Eraldised

Eraldiste, tingimuslike kohustuste ning tingimuslike varade kajastamist reguleerib RTJ 8, SME IFRS 21.1 ning IAS 37. Vastavalt EFS lisale on eraldis kohustis, mille realiseerumise aeg või summa ei ole kindlad. Eraldiste kajastamisel bilansis lähtutakse kas juhtkonna või teiste ekspertide hinnangust eraldiste täitmiseks tõenäoliselt vajamineva summa ning eraldise realiseerumise aja kohta. RTJ 8 toob välja lisaks, et kuna eraldiste mõõtmine tugineb hinnangutel, mis ei pruugi alati täpselt osutada, on oluline nende kajastamine ja avalikustamine aruannetes muudest kohustistest eraldi.

Eraldised on ebakindla aja või summaga kohustused. Siiski on mõned kohustused, mis on tingimuslikud selles mõttes, et nende olemasolu kinnitab ainult ebakindel tulevane sündmus või sündmused, mis ei ole täielikult (majandus)üksuse kontrolli all. Näiteks võib tuua ettevõtte kahju hüvitamise hagi – kui raamatupidamise aastaaruande koostamise kuupäevaks ei ole kohtu otsust tehtud. (Black 2003, 206)

Samas Raamatupidamise Toimkonna juhendis on toodud välja eraldiste moodustamise üldreeglid, ehk ettevõtte kajastab oma bilansis eraldised juhul, kui (RTJ 8):

- a) ettevõttel lasub enne aruandekuupäeva toimunud kohustavast sündmusest tulenevalt juriidiline või faktiline kohustus;
- b) kohustiste realiseerumine on tõenäoline; ja
- c) kohustise summat on võimalik usaldusväärselt mõõta.

Antud juhul on eraldised üks keerulisemaid juhtkonna hinnanguid, kuna kogu eraldis on suures osas juhtkonna või ekspertide hinnang ning sageli on eraldise kokkumus väga hinnanguline ning keeruline on hinnata, kas see vastab tegelikkusele.

Vastavalt RTJ 8 punktid 21 ja 22 reguleerivad, et eraldidi kasutatakse ainult nende kulutuste katmiseks, mille jaoks eraldis oli esialgselt moodustatud ning oluline on jälgida, et eraldise arvelt ei tehtaks muid kulutusi, kuna see moonutaks ettevõtte finantsaruannete objektiivsust (RTJ 8).

Audiitoril tuleb lisaks aruandes kajastatud eraldistele pöörata tähelepanu ka sellistele eraldistele, mida majandusüksus pole aruandes kajastanud, kuid oleks pidanud. Sageli on sellisteks eraldisteks aruandekuupäeva järgsed sündmused, mis kinnitavad aruandekuupäeval eksisteerinud asjaolusid. Vastavalt RTJ 1 punktile 100 on selliseks näiteks pärast aruandekuupäeva algatatud kohtuasi ettevõtte vastu seoses seaduserikkumisega, mis toimus enne aruandekuupäeva. Kuna seaduserikkumine kui kohtuasja ajendanud sündmus toimus enne aruandekuupäeva, on tegemist korrigeeriva sündmusega ja lõppenud aruandeperioodi bilansis tuleb kajastada eraldist kohtuprotsessiga kaasnevate kulutuste suhtes hoolimata asjaolust, et see algatati alles pärast aruandekuupäeva (RTJ 1).

Eraldiste moodustamist või juba olemasolevate eraldiste suurendamist kajastatakse üldjuhul aruande perioodi kuluna. Eraldiste moodustamise puhul tuleb jälgida, kas juhtkonnal on motiiv kasumi või kahjumi suurendamise osas. Audiitor peab hindama, kas eraldis on mõistlikus suuruses ning kas kõik eraldised on kajastatud või vastupidi, kas mõni eraldis oleks pidanud jääma kajastamata.

Lõputöö raames läbi viidud intervjuust selgus ühes auditeeritavas ettevõttes selgunud eraldiste kajastamisega seotud väärkajastamine. PricewaterhouseCoopers juhtivaudiitor kirjeldas intervjuu käigus ettevõtet, mille juhtkond kajastas tegelikkusest suuremat eraldist. Auditiprojekti käigus kogus auditi meeskond piisaval hulgal tõendeid, et selgitada juhtkonnale eraldise väärkajastamist. Antud olukorras juhtkond vähendas eraldist ning finantsaruandes kajastati korrektset eraldist (Lisa 2).

IFRS standardit kasutav ettevõtte peab eraldiste kajastamisel lähtuma IAS 37 standardist, mida rakendatakse kõikide (majandus)üksuste poolt eraldiste, tingimuslike kohustiste ja tingimuslike varade arvestamisel, välja arvatud eraldised, tingimuslikud kohustised ja tingimuslikud varad: mis tulenevad täitmisele kuuluvatest lepingutest, välja arvatud kahjuliku lepingu kõrval; varad, mille suhtes rakendatakse mõnda muud standardit. Antud standardis määratletakse eraldised kohustisena, mille ajastus või summa ei ole kindel.

Eraldised erinevad muudest kohustistest, kuna nende täitmiseks vajalike tulevaste kulutuste ajastus või summa ei ole kindel. Üldiselt on kõik eraldised tingimuslikud, kuna nende ajastus või summa ei ole aruande kuupäeval kindel. IAS 37 standardis kasutatakse mõistet „tingimuslik“ siiski selliste kohustiste ja varade kohta, mida ei kajastata finantsseisundi aruandes, kuna nende olemasolu kinnitab ainult ühe või mitme sellise tulevikusündmuse toimumine või mittetoimumine, mis on ebakindlad ja mida (majandus)üksus täielikult ei kontrolli. Lisaks kasutatakse mõistet „tingimuslik kohustis“ selliste kohustiste kohta, mis ei vasta finantsseisundi aruandes kajastamise kriteeriumitele (IAS 37).

Sarnaselt IFRS aruande koostajale peab ka EFS standardil põhineva ettevõtte finantsaruanne sisaldama eraldisi, kuid tingimuslike kohustusi bilansis ei kajastata. EFS aruannete puhul tuleb tingimuslikud kohustused avalikustada aruande lisades.

Vastavalt IAS 37 punktile 14 kajastatakse eraldis järgmistel juhtudel (IAS 37):

- a) (majandus)üksusel on möödunud sündmusest tulenev eksisteeriv kohustus (juriidiline või faktiline);
- b) on tõenäoline, et antud kohustuse täitmise tulemusena majanduslikku kasu sisaldavad ressursid vähenevad, ja
- c) kohustuse summa on usaldusväärset hinnatav.

Kui kõnealused tingimused ei ole täidetud, eraldist ei kajastata.

Eraldise kajastamisel on oluline, et asjaomane tõendusmaterjal sisaldaks kõiki aruandeperioodijärgsete sündmustega seotud täiendavaid tõendeid. Antud tõendusmaterjali põhjal:

- a) kui eksisteeriva kohustuse olemasolu aruandeperioodi lõpus on tõenäolisem kui selle puudumine, kajastab ettevõtte antud eraldise;
- b) kui eksisteeriva kohustuse puudumine aruandeperioodi lõpus on tõenäolisem kui selle olemasolu, avalikustab ettevõtte tingimusliku kohustise, välja arvatud juhul, kui majanduslikku kasu sisaldavate ressursside vähenemise võimalus on äärmiselt vähetõenäoline.

Eraldised on suures osas juhtkonna hinnagud. Hinnangute kasutamine on finantsaruannete koostamise lahutamatu osa ega vähenda aruannete usaldusväarsust. Eelkõige kehtib see eraldiste puhul, mis on oma olemuselt palju ebakindlamad kui enamik muid finantsseisundi aruande kirjeid. Välja arvatud äärmiselt harvadel juhtudel, suudab ettevõtte kindlaks määrata võimalike tulemuste vahemiku ja saab seega anda kohustuse kohta hinnangu, mis on eraldise kajastamisel kasutamiseks piisavalt usaldusväärne. Nendel juhtudel, kui usaldusväärset hinnangut ei ole võimalik anda, eksisteerib kohustis, mida ei saa kajastada. Antud kohustis avalikustatakse tingimusliku kohustisena.

Eraldise mõõtmisel on oluline, et eraldisena kajastatud summa vastaks parimale hinnangule eksisteeriva kohustuse täitmiseks vajalike kulutuste kohta aruandeperioodi lõpu seisuga. Parim hinnang eksisteeriva kohustuse täitmiseks vajalike kulutuste kohta on summa, mille ettevõtte ratsionaalsetel kaalutlustel maksaks. Hinnang tulemuse ja majandusliku mõju kohta põhineb juhtkonna otsusel, tuginedes sarnaste tehingute kogemusele ja mõnedel juhtudel sõltumatutele eksperthinnangutele.

Eraldiste puhul on oluline, et üles võetud eraldist kasutatakse ainult nendeks kulutusteks, mille suhtes see algselt kajastati. Selliste kulutuste katmine eraldise arvelt, mis algselt kajastati muul eesmärgil, varjab kahe erineva sündmuse mõju. Lisaks ei ole lubatud eraldisi kajastada tulevase tegevuskahjumi katteks (IAS 37).

Eraldiste kasutamise osas seavad nii EFS kui ka IFRS finantsstandardid piirangud eraldiste kasutamise osas. Seega on audiitoril väga oluline jälgida, kas varasemalt moodustatud eraldisi kasutati selliste kulude katmiseks, milleks see eraldis esialgu arvestatud oli.

Eraldiste kasutamist on audiitoril võimalik kontrollida alles peale kulude katmist. Lihtsaim viis on kontrollida seda pearaamatukannete tasandil, kus audiitor filtreerib välja kõik eraldisi vähendavad kanded ning vaatab nende juurde kuuluvaid dokumente, milleks on näiteks arve,

juhtkonna/aktsionäri otsus, kohtuotsus või mõni muu nõue. Siinjuhul on oluline, et audiitor omaks teadmisi perioodi alguses bilansis sisalduvate eraldiste kohta. Peamiselt selles, milliste kulutuste katmiseks eraldised algselt moodustati ning kuidas neid perioodi jooksul kasutati.

Eraldise puhul on oluline finantsaruannetes avalikustada iga eraldise liigi kohta:

- 1) perioodi jooksul tehtud täiendavad eraldised, sealhulgas olemasolevate eraldiste suurendamine;
- 2) perioodi jooksul kasutatud summad;
- 3) perioodi jooksul tühistatud kasutamata summa.

Eraldiste puhul võrdlusandmeid ei nõuta, kuid ettevõtte peab avalikustama järgnevad andmed iga eraldise liigi kohta:

- a) kohustuse olemuse lühikirjeldus ning kohustusest tuleneva majandusliku kasu vähenemise eeldatava aeg;
- b) antud vähenemiste summa ja ajaga seotud ebakindlad asjaolud. Kui see on vajalik asjakohase informatsiooni andmiseks, avalikustab (majandus)üksus põhilised tulevikusündmuste kohta tehtud eeldused; ja
- c) võimalike eeldatavate hüvitiste summa, märkides seoses eeldatavate hüvitistega kajastatud võimalike varade summad.

IFRS on võrreldes EFS standardiga eraldiste osas palju detailsem ning annab ka parema ülevaate eraliste kajastamise osas finantsaruannetes. IFRS puhul peab aruandekoostaja oluliselt täpsemalt kirjeldama eraldiste moodustamise põhimõtteid ning varasemate eraldiste suurendamist. Samuti peab aruandekoostaja kirjeldama iga eraldise liiki eraldi.

Juhul kui auditeeritav ettevõtte on Eestis tegutsev ning kasutab EFS finantsaruandluse standardit, kuid kelle emasettevõtte lähtub finantsaruannete koostamisel IFRS standardi põhimõtetest ning ka kontsernisiseselt kasutatavad põhimõtted on IFRS standardi põhimõttel. Selliste ettevõtete puhul võib olla olukord, kus kontserni poolt koostatud raamatupidamise põhimõtted nõuavad rohkema info kajastamist kui seda teeb kohalik finantsaruandluse standard. EFS standard ei keela otseselt lisainfo avalikustamist ning seega ei teki ka auditeerimisel probleem sellest, kui ettevõtte kajastab rohkem kui tegelikult peaks. Siinkohal on oluline, et audiitor siiski kontrolliks, kas kogu avaldatud info vastaks tegelikkusele ning poleks vastuolus Eestis kehtivate seadustega.

Finantsauditi puhul, mis toimuvad kohe peale aruandeperioodi lõppu, on otsuse väljastamise päevaks keerulisem teha kindlaks, kas eraldis on mõistlik või mitte. Samas auditi, mis lõppeb

mõned kuud peale finantsaasta lõppu, puhul on võimalik kontrollida osade eraldiste väljamakseid ning eraldiste realiseerumist ning läbi selle hinnata eraldise ja/või selle suuruse mõistlikkust.

Eraldiste auditeerimisel on oluline võtta arvesse ka bilansipäevajärgseid sündmuseid, millest võib tuleneda võimalik kohustus, mis oli ettevõttel juba enne aruandekuupäeva.

2.5. Muud olulised juhtkonna hinnangud

Eelnevates peatükkides välja toodud juhtkonna hinnangud on töö autori hinnangul enim kasutatavad, kuid lisaks nendele on ettevõtetel kasutusel mitmed erinevad juhtkonna hinnangud.

Käesolevas alapeatükis toob töö autor välja lisaks kolm juhtkonna hinnangut, mis on Eestis tegutsevate ettevõtete puhul vähem kasutatavad, kuid on autori hinnangul tavapärasest keerukamad. Antud hinnanguteks on põhivara kaetud väärtus, firmaväärtuse hinnang ning kinnisvarainvesteeringutega kaasnevad hinnangud.

Põhivara kaetava väärtusega seotud juhtkonna hinnanguid reguleerib RTJ 5 ning IAS 36. Vastavalt RTJ 5 standardile peab ettevõtte juhtkond kriitiliselt hindama, kas on märke, mis võiksid viidata varade väärtuse langusele. Sama standardi punkt 56 kohaselt on kaetav väärtus võrdne kõrgemaga vara õiglase väärtusest või kasutusväärtusest (RTJ 5). Vastavalt IAS 36 standardile on kaetav väärtus määratletud kui vara õiglane väärtus, millest on maha arvatud võõrandamiskulud, või selle kasutusväärtus, olenevalt sellest, kumb on kõrgem.

Enamlevinud vead, mida väärtuse hindamise tehakse on (Grant Thornton 2021):

- Esimene eksimise koht on meetodi valimine, sest valides kulu-, tulu- või turumeetodi peab valik olema põhjendatud;
- Vara väärtuse testimisel negatiivse stsenaariumi topelt arvestamine. Kui rahavooge prognoositakse negatiivsetena ja diskontomäärani jõudmisel pannakse seoses kehva majanduskeskkonnaga negatiivsust veel juurde;
- Põhivarade üleamortiseerimine. Põhivara amortiseeritakse väga lühikese ajaga nulli, kuid põhivara kasutatakse veel edasi.

Vara kasutusväärtuse leidmiseks kasutatava tulevaste rahavoogude prognoosi näol on tegu juhtkonna hinnanguga, milles võib sisalduda liigsest optimismist tingitud oht näidata ettevõtte tulevase rahavoogusid ja seega varade väärtust suuremana, kui see tegelikult on (BDO 2018).

Kaetava väärtuse hinnangu puhul on audiitoril oluline arvestada üldist majanduslikku olukorda ning auditeeritava ettevõtte tegevusala. Oluline on aru saada, kas väärtuse hindamine on vajalik ning kas juhtkonna hinnang vastab auditi käigus kogutud teadmistele. Antud hinnangu puhul on oluline kontrollida juhtkonna arvutusi ning arvutuste taga peituvate numbrite õigsust ja asjakohasust.

Sarnaselt kaetava väärtuse hinnangule reguleerib RTJ 5 ja IAS 36 ka firmaväärtuse hinnangut. Firmaväärtus on immateriaalne vara, mis on seotud ühe ettevõtte ostmisega teise poolt. Täpsemalt on firmaväärtus see osa ostuhinnast, mis on suurem kui kõigi omandamise käigus ostetud varade õiglase netoväärtuse ja protsessi käigus võetud kohustuste summa. (Investopedia 2021)

EFS ning IFRS standardid käsitlevad firmaväärtuse hindamist erinevalt. EFS kohaselt esitatakse firmaväärtus soetusmaksumuses, millest on maha arvatud akumulieeritud kulum ja võimalikud väärtuse langusest tulenevad allahindlused. Kui firmaväärtuse eeldatavat kasulikku eluiga ei ole võimalik usaldusväärset hinnata, siis amortiseeritakse firmaväärtus kuni 10 aasta jooksul ning amortiseerimise järgseks lõppväärtuseks loetakse 0. IFRS standardi järgi on firmaväärtus reegline määratamata eluaega immateriaalne vara, mida ei amortiseerita ning mille suhtes viiakse igal bilansipäeval läbi väärtuse testi. Kui väärtuse testi tulemusel allahindlus vajadust ei tuvastata, siis firmaväärtuse bilansilist maksumust ei muudeta. (Luiga, Viks, Siling 2017)

Firmaväärtuse hinnangu auditeerimisel peab eelkõige võtma arvesse ettevõttes kasutatavad finantsaruandluse standardid. EFS ning IFRS standardid sisaldavad erinevat lähenemist firmaväärtuse mõõtmisele ning kajastamisele.

Viimase hinnanguna antud alapeatükis kirjeldab töö autor kinnisvarainvesteeringutega seotud juhtkonna hinnanguid, mida reguleerivad RTJ 6 ning IAS 40. Mõlemad finantsaruandluse standardi järgi kajastatakse kinnisvarainvesteeringuid esmalt selle soetusmaksumuses, mis sisaldab ka soetamisega seotud kulutusi.

Vastavalt RTJ 6 ning IAS 40 standarditele on EFS ning IFRS finantsaruandluse standardite puhul mitmed erinevused. IAS 40 standard lubab regulaarset ümberhindlust läbi ümberhindluse reservi, kuid RTJ 6 standardi järgi see lubatud ei ole. Teiseks olulisemaks erinevuseks töö autori hinnangul on IAS 40 standardi nõue kinnisvara investeeringute kajastamisel õiglase väärtuse leidmine ka soetusmaksumuse meetodi puhul. Selline nõue RTJ 6 standardis puudub.

Kinnisvarainvesteeringu ümberhindlus põhineb suures osas juhtkonna ja/või spetsialistide arvutustel. Seega on oluline auditeerimise käigus hinnata juhtkonna hinnangu arvutuste ning kasutatud numbrite tõepära. Oluline on hinnata keskmisi kinnisvara hindu ning ettevõtte varasemate hinnangute õigsust. Olukorras, kus hinnang on läbi viidud tunnustatud kinnisvara ekspertide poolt, väheneb hinnangu väärkajastamise risk, sest tegemist on kolmandate osapooltega, kes on auditi mõistes usaldusväärsem allikas.

2.6. Järeldused

Käesoleva lõputöö autori hinnangul on juhtkonna hinnangute auditeerimine väga oluline, et hoida ära hinnangutest tulenevaid pettuse juhtumeid. Uuendatud ISA 540 on oluliselt detailsem ning annab audiitorile täpsemaid juhiseid, mida panna tähele juhtkonna hinnangute auditeerimisel.

Käesolevas alapeatükis toob töö autor välja olulisemad punktid, mida tuleb tema hinnangul juhtkonna hinnangute auditeerimisel jälgida. Antud punktid on kirjeldatud võttes arvesse keskmise suurusega Eesti ettevõtet ning mis võivad varieeruda vastavalt konkreetse ettevõtte auditeerimisele. Peamiselt on pööratud rõhku juhtkonna hinnangute auditeerimisega seotud riskidele, kontrollidele ning testimistele.

1. Ettevõtte tegevusala ning keskkond

Kogu auditeerimise protsess saab alguse kliendi äritegevuse tundmisest. Ettevõtte tegevusala tundmine annab võimaluse paremini kaardistada võimalikke hinnanguid ning nendega kaasnevaid riske. Näiteks kui tegemist on teenust osutava ettevõttega, siis tõenäoliselt puuduvad antud ettevõttel varud ning ka nendega seotud hinnangud. Võimalike hinnanguid on audiitoril võimalik leida ka ettevõtte finantsaasta aruandest, kus on näha finantsaruanded, selle lisad ning ka tegevusaruanne. Lisaks on oluline aru saada, milliseid sisemisi kontrole ettevõtte kasutab ning kuidas on need seotud hinnangutega.

2. Intervjuu juhtkonnaga

Juhtkonna hinnangute olemasolu ning sisu kohta detailsemate teadmiste saamiseks peaks läbi viima intervjuu juhtkonnaga. Intervjuu käigus tuleks läbi käia kõik võimalikud juhtkonna hinnangud ning saada võimalikult selge ülevaate auditeeritavas ettevõttes kasutusel olevatest hinnangutest ning nende mõjust finantsaruannetele.

3. Ülevaade olulistest juhtkonna hinnangutest

Peale ettevõtte tegevusalaga tutvumist ning intervjuud juhtkonnaga peab audiitor hindama, millised auditeeritavas ettevõttes rakendatavad juhtkonna hinnangud omavad olulist mõju finantsaruannetele ning hindama, kui suur on võimalik pettuse risk, võttes arvesse pettuse kolmnurka. Audiitor peab omama ülevaadet eksisteerivatest juhtkonna hinnangutest, nende koostamise põhimõtetest ning mõjust. Lisaks peaks audiitor omama arusaama ettevõttes kasutusel oleva finantsaruandlus standardi nõuetest juhtkonna hinnangutele. Oluline on dokumenteerida arusaam kõikidest olulistest juhtkonna hinnangutest ning tuua välja juhtkonna hinnangud, mis ei ole auditi mõistes olulised ning kirjeldada, mille tõttu antud hinnangute puhul risk on väiksem.

4. Testmise strateegia

Peale seda kui audiitor on kogunud infot auditeeritavas ettevõttes kasutusel olevatest juhtkonna hinnangutest, peab looma testimise strateegia, võttes arvesse hinnangu mõju, finantsaruandluse standardi nõudeid ning hinnangu olemust. Testimise strateegia välja töötamisel peab audiitor hindama, kas mõne hinnangu puhul on vajalik kaasata muid spetsialiste, näiteks maksuspetsialistid, IT spetsialistid, kinnisvara eksperdid.

5. Juhtkonna hinnangute detailne testimine

Juhtkonna hinnanguid on võimalik testida erineval moel, võttes arvesse konkreetse hinnangu olemust. Üheks võimaluseks on testida, kuidas juhtkond on antud hinnangu koostanud ning mida selle juures arvesse võtnud. Näiteks tuleks viia läbi sama arvutus, mida tegi juhtkond hinnangu koostamisel. Teine võimalus on töötada välja audiitori seisukoht või vahemik, mis on mõistlik sarnase tegevusalaga ettevõtete puhul. Lisaks on võimalus koguda tõendusmaterjali, mis kinnitavad testitava hinnangu tõepära. Üheks võimaluseks on näiteks testida eelneva finantsaasta sündmusi. Näiteks võiks audiitor analüüsida, kui palju nõudeid eelmisel perioodil ei laekunud ning milliseid nõudeid tuli maha kanda. Seejärel tuleks võrrelda saadud tulemusi juhtkonna hinnanguga nõuete allahindamise põhimõtetega.

6. Juhtkonna hinnangute vajaduse hindamine

Detailse testimise järel on oluline teha kokkuvõtteid, et hinnata, kas juhtkonna hinnangud vastavad audiitori analüüsi tulemustele ning ettevõttes kasutusel olevale finantsaruandluse standardile. Olukorras, kus audiitor ei nõustu juhtkonna arvamusega hinnangu osas, tuleks koguda piisavalt tõendusmaterjali, et juhtkonnale selgitada audiitori ebakindlust hinnangute osas.

7. Juhtkonna hinnangute rakendamine

Peale seda kui audiitor on omandanud ülevaate juhtkonna hinnangutest ning testimise käigus ei ole tuvastatud väärkajastamisi, tuleks kontrollida, kuidas on juhtkonna hinnanguid rakendatud finantsaruandluses. Näiteks allahindluste puhul on võimalik matemaatiliselt kontrollida, kas allahindluse osakaal vastab juhtkonna määratud protsendile. Samuti kontrollida, et näiteks materiaalne põhivara oleks arvele võetud alates sellest summast, mis on juhtkonna poolt määratud.

8. Järeldused

Peale arusaama omandamise ning erinevate testide läbiviimise peab audiitor tegema järeldused, kas tema hinnangul on juhtkonna hinnangud mõistlikud, võttes arvesse auditeeritava ettevõtte tegevusala ning spetsiifikat.

9. Majandusaasta aruande kontroll

Peale detailseid teste tuleb audiitoril kontrollida, et majandusaasta aruanne vastaks kõikidele avalikustamise nõuetele. IFRS ning EFS standardite kohaselt tuleb aruannetes teatavat infot juhtkonna hinnangute osas kajastama. Oluline on jälgida, et kogu finantsaruandluse standardi kohaselt nõutav info oleks aruandes kajastatud.

Eelpool toodud punktid on käesoleva töö autori kogemusel ja hinnangul olulised. Olenevalt ettevõtte suuruselt ja tegevusalast võib järjekord olla erinev või mõni protseduur täielikult puududa.

KOKKUVÕTE

Audiitortegevus on pidevas muutuses tulenevalt rahvusvahelistest majanduslikest sündmustest ning finantsaruandluse standardite muutustest. Erinevad ühiskonnas toimuvad muutused toovad kaasa muutused audiitortegevuses, mis peab olema kooskõlas kehtivate seaduste ja regulatsioonidega.

2021. aasta finantsauditis on suurimaks muutuseks juhtkonna hinnangute auditeerimine, mida reguleerib Rahvusvahelise Auditeerimise Standard 540 ehk ISA 540. Mainitud standard kehtib majandusüksuste auditeerimisel, kelle finantsaruannete periood algas 15. detsembril 2019 või hiljem. ISA 540 standard on varem kasutusel olnud, kuid uuendatud standard on põhjalikum ning esitab auditi protseduuridele rohkem nõudmisi.

Lõputöö eesmärk oli anda ülevaade peamistest juhtkonna hinnangutest, antud hinnangutele kehtivatest nõuetest vastavalt IFRS või EFS finantsaruandluse standardile, analüüsida täiendatud ISA 540 peamisi nõudmisi ning nende rakendamist juhtkonna hinnangute auditeerimisel. Käesolevas lõputöös on autor kirjutanud lühijuhendi juhtkonna auditeerimise olulisemate punktide kohta, mida autori hinnangul audiitor peaks läbi töötama.

Eesmärgi täitmiseks kirjeldas autor juhtkonna hinnangute auditeerimise olemust – standardeid ning seadusi, millel audiitorkontroll põhineb. Lisaks intervjuuris autor kahte juhtivaudiitorit PricewaterhouseCoopers audiitorbüroost. Autor analüüsis saadud tulemusi ning pakkus omalt poolt välja lahendusi juhtkonna hinnangute auditeerimise paremaks korraldamiseks.

Läbi viidud intervjuude põhjal ning autori isiklikust kogemusest auditeeritavas ettevõttes, jõudis töö autor järelduseni, et juhtkonna hinnangute auditeerimine on hetkel aktuaalne ning vajalik auditiprotseduur. Juhtkonna hinnangute auditeerimise kohta on saadaval väga vähe kirjandust ning autori hinnangul võiks antud teema olla päevakajalisem.

ISA 540 standard loodi esmakordselt 2015. aastal ning uuendati juba 2018. aastal. Uuendatud Rahvusvahelise auditeerimise standardis ISA 540 käsitletakse arvestushinnangute ja nendega seoses avalikustatud informatsiooniga seotud audiitori kohustusi finantsaruannete auditeerimisel.

Juhtkonna hinnanguid on ajalooliselt olnud keeruline auditeerida, kuna erinevaid hinnanguid on keeruline mõõta, lisaks sisaldavad need sageli juhtkonna otsuseid ning võivad põhineda väga keerukatel mudelitel ja arvutustel.

Lõputöö teises peatükis on töö autor analüüsinud nelja juhtkonna hinnangu olemust ning EFS ja IFRS standardite nõudmisi hinnangute koostamisele ning kajastamisele. Töö autori hinnangul on Eestis tegutsevates ettevõttes peamiselt kasutusel neli hinnangut. Antud hinnanguteks on nõuete allahindlus, varude allahindlus, põhivara amortisatsioon ning eraldised.

Nõuete allahindluse puhul on suurimaks erinevuseks juhtkonna hinnangute koostamisel IFRS ja EFS standardite vahel nõuete individuaalne ja terviklik alla hindamine. EFS standardi kohaselt tuleb individuaalselt olulisi nõudeid eraldiseisvalt alla hinnata, kuid IFRS standardi puhul võib kõiki nõudeid terviklikult alla hinnata. Siinkohal on oluline audiitoril võtta arvesse ettevõttes kasutusel olevat finantsaruandluse standardit, et jälgida EFS standardit kasutava ettevõtte puhul individuaalselt oluliste nõuete alla hindamise põhimõtteid.

Varude allahindluse korral on suurimaks erinevuseks pikalt laos seisnud varude allahindluse põhimõtted. EFS standardi kohaselt tuleb varusid alla hinnata, kui teatud varuobjekte pole pikema aja vältel suudetud müüa. Sellist nõudmist aga IFRS standardis pole. IFRS finantsaruandluse standardit kasutav ettevõtte peaks varusid alla hindama kui nende müügihind on langenud, kuid siinkohal ei ole oluline, kui kaua on antud varud laos seisnud.

Materiaalse põhivara amortisatsiooniga seotud hinnangute puhul ei ole lõputöö autori hinnangul niivõrd oluline, kas ettevõtte lähtub IFRS või EFS standardist. Mõlemad standardid on olulises osas sarnased ning puudub vastuolu standardis kirjeldatud nõudmiste osas materiaalse põhivara amortisatsiooniga seotud hinnangute koostamise või kajastamise osas.

Eraldistega seotud hinnangud on lõputöö autori hinnangul kõige keerulisemad ning nii IFRS kui ka EFS standard ei ole töö autori hinnangul piisavalt detailsed ning annavad juhtkonnale võimaluse eraldiste vajadust ning väärtust ise määrata. Suurim erinevus eraldiste osas EFS ja IFRS standardi vahel on seotud tingimusliku kohustistega. IFRS standardi kohaselt tingimuslikke kohustisi aruandes kajastama ei pea, küll aga peab EFS finantsaruandluse standardist lähtuv ettevõtte kajastama tingimuslikke kohustisi aruande lisades.

Kirjalikest allikatest, seadustest, regulatsioonidest ning varasemalt auditeerimise kogemusest lähtuvalt on töö autor kirjeldanud kaheksa punktiga juhtkonna hinnangute auditeerimise olulisemaid tegevusi.

1. Ettevõtte tegevusala ning keskkond

Kogu auditeerimise protsess saab alguse kliendi äritegevuse tundmisest.

2. Intervjuu juhtkonnaga

Juhtkonna hinnangute olemasolu ning sisu kohta detailsemate teadmiste saamiseks peaks läbi viima intervjuu juhtkonnaga.

3. Ülevaade olulistest juhtkonna hinnangutest

Peale ettevõtte tegevusalaga tutvumist ning intervjuud juhtkonnaga peab audiitor kaardistama kõik olulisemad juhtkonna hinnangud.

4. Testmise strateegia

Peale info kogumist on oluline luua testimise strateegia, mis arvestab juhtkonna lähenemist hinnangutele ning ettevõtte tegevusala.

5. Juhtkonna hinnangute detailne testimine

Juhtkonna hinnanguid on võimalik testida erineval moel, võttes arvesse konkreetse hinnangu olemust.

6. Juhtkonna hinnangute vajaduse hindamine

Detailse testimise järel on oluline teha kokkuvõtteid, et hinnata, kas juhtkonna hinnangud vastavad audiitori teadmistele ning ettevõttes kasutusel olevale raamistikule.

7. Juhtkonna hinnangute rakendamine

Peale seda kui audiitor on omandanud ülevaate juhtkonna hinnangutest ning testimise käigus ei ole tuvastatud väärkajastamisi, tuleks kontrollida, kuidas on juhtkonna hinnanguid rakendatud finantsaruandluses

8. Järeldused

Eelpool mainitud punktide läbi töötamise järel tuleks teha järeldusi hinnangute korrektsuses.

9. Majandusaasta aruande kontroll

Peale detailseid teste tuleb audiitoril kontrollida, et majandusaasta aruandes sisalduv info vastaks kõikidele avalikustamise nõuetele.

Lõputöö autor püstitas käesoleva lõputöö raames kaks peamist hüpoteesi:

- 1) juhtkonna hinnangute auditeerimisel rakendatakse IFRS ja EFS finantsaruandluse standardeid kasutavate ettevõtete puhul samu protseduure;
- 2) IFRS ja EFS standardeid kasutavate ettevõtetele esitatud nõuded juhtkonna hinnangute auditeerimisel erinevad oluliselt.

Uuringust selgus, et hüpotees H1 vastab tõele. Juhtkonna hinnangute auditeerimise protseduurid ei sõltu ettevõttes kasutusel olevast finantsaruandluse standardist. Lõputöös kogutud andmete põhjal väidab töö autor, et hüpotees H2 ei vasta tõele. Autori hinnangul on IFRS ja EFS standardite lähenemine juhtkonna hinnangutele mitmes punktis erinevad ning esitavad juhtkonnale erinevaid nõudmisi hinnangute loomisel ning edasisel kajastamisel.

SUMMARY

AUDITING ACCOUNTING ESTIMATES

Nele Laht

Auditing is constantly evolving due to international economic events and changes in financial reporting standards. Various changes in society will result in changes in auditing that must be in accordance with applicable laws and regulations.

The major change in the 2021 financial audit is the audit of management estimates, which is regulated by International Standard on Auditing 540 or ISA 540. This standard applies to the audit of entities whose financial statements began on or after 15 December 2019. The ISA 540 standard has been used in the past, but the updated standard is more comprehensive and places more demands on audit procedures.

The purpose of the thesis was to provide an overview of the key management estimates, the requirements for these estimates in accordance with IFRS or the EFS Financial Reporting Standard, the main requirements of ISA 540 and their application in the audit of management estimates.

In order to achieve this goal, the author described the nature of the audit of management estimates - the standards and laws on which the audit is based. In addition, the author interviewed two lead auditors from PricewaterhouseCoopers. The author analyzed the results obtained and, for his part, proposed solutions for better organization of the audit of management estimates.

Based on the interviews conducted and the author's personal experience in the audited company, the author of the work came to the conclusion that auditing the management's assessments is currently an appropriate and necessary audit procedure. There is very little literature available on the audit of management estimates, and the author believes that this topic could be more relevant.

The ISA 540 standard was first created in 2015 and was updated in 2018. The revised International Standard on Auditing ISA 540 addresses the auditor's responsibilities for auditing the financial statements in relation to accounting estimates and related disclosures.

Management estimates have historically been difficult to audit because various estimates are difficult to measure, often involve management decisions, and can be based on very complex models and calculations.

In the second chapter of the thesis, the author has analyzed the nature of the four management estimates and the requirements of the EFS and IFRS standards for the preparation and presentation of estimates. These estimates include impairment of receivables, impairment of inventories, depreciation of fixed assets and provisions.

In the case of receivables write-downs, the biggest difference in the preparation of management estimates between IFRS and EFS standards is the individual and comprehensive write-down of receivables. According to the EFS standard, individually significant receivables must be written down separately, but in the case of the IFRS standard, all receivables can be written down in their entirety. Here, it is important for the auditor to consider the financial reporting standard in place in the entity in order to follow the principles for downgrading individually significant requirements for an entity that uses the EFS standard.

In the case of inventory write-downs, the biggest difference is the inventory write-down principles that have been in stock for a long time. According to the EFS standard, inventories must be written down if certain inventory items have not been sold for a long period of time. However, there is no such requirement in the IFRS standard. An entity using the IFRS financial reporting standard should write down inventories when their selling price has decreased, but it does not matter how long these inventories have been in storage.

In the case of valuations related to property, plant and equipment, in the opinion of the author of the dissertation, it is not so important whether the company follows the IFRS or EFS standard. The two standards are substantially similar and there is no inconsistency in the requirements described in the standard for preparing or reporting estimates.

According to the author of the thesis, the estimates related to allocations are the most complicated, and both the IFRS and the EFS standard are not detailed enough in the opinion of the author of the thesis and give the management the opportunity to determine the need and value of allocations.

The largest difference in provisions between EFS and IFRS relates to contingent liabilities. According to the IFRS standard, contingent liabilities do not have to be reported, but a company based on the EFS financial reporting standard must disclose contingent liabilities in the notes to the annual report.

Based on written sources, laws, regulations and previous auditing experience, the author of the paper has described the most important activities and points of auditing management estimates with eight points.

1. Company's field of activity and environment

The entire auditing process begins with knowledge of the client's business and field of activity.

2. Interview with management

Interviews with management should be conducted to obtain a more detailed understanding of the existence and content of management estimates.

3. Overview of significant management assessments

After reviewing the entity's operations and interviewing management, the auditor should map out all significant management assessments.

4. Testing strategy

After gathering information, it is important to create a testing strategy that takes into account the management's approach to assessments and the company's field of activity.

5. Detailed testing of management estimates

Management estimates can be tested in different ways, depending on the nature of the particular assessment.

6. Assessing the need for management estimates

After detailed testing, it is important to make summaries to assess whether management's judgments are in line with the auditor's knowledge and the financial reporting standard used by the entity.

7. Implementation of management estimates

After the auditor has obtained an overview of management's estimates and no misstatements have been identified during testing, the manner in which management's estimates have been applied to the financial statements should be reviewed.

8. Conclusions

After reviewing the above points, conclusions should be drawn as to the correctness of the estimates.

The author of the thesis put forward two main hypotheses in the framework of this dissertation:

- 1) the same procedures are applied to companies using IFRS and EFS financial reporting standards when auditing management estimates;
- 2) The requirements for companies using IFRS and EFS standards in the audit of management estimates differ significantly.

The study showed that hypothesis H1 is true. The procedures for auditing management's estimates are independent of the financial reporting standard used by the entity. Based on the data collected in the dissertation, the author of the dissertation claims that hypothesis H2 is not true. According to the author, the approach of IFRS and EFS standards to the management's estimates is different in several respects and they impose different requirements on the management in creating and further recognizing the estimates.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Alver, J. (toim) (2013). Audit, maksud, raamatupidamine ja majandusanalüüs II. Finantspettused ja audiitori tegevus pettuseriskide juhtimisel. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus.
- Alver, J., Toots, A. (toim) (2006) Arvestus, maksud ja auditeerimine : konverentsikogumik. Raamatuidamise seadusloome arengust Eestis. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.
- Alver, J. (toim) (2011). Business analysis, accounting, taxes and auditing. Doing accounting research by consultancy. Tallinn: Infotrikk.
- Arens, A. A., Loebbecke, J. (1996). Auditing: An Integrated Approach Englewood Cliffs, NJ, Prentice Hall.
- Arvestushinnangute ja nendega seoses avalikustatud informatsiooni auditeerimine. (2019) Rahvusvaheline auditeerimise standard (Eesti) 540* (muudetud). Kättesaadav: <https://www.audiitorkogu.ee/uploads/Uued%202019%20kehtima%20hakkavad%20standardid/ISA%20%28EE%29%20540%20%28muudetud%29.pdf>, november 2021
- Audiitorkogu. Arvestushinnangute ja nendega seoses avalikustatud informatsiooni auditeerimine. Kättesaadav: <https://www.audiitorkogu.ee/uploads/Uued%202019%20kehtima%20hakkavad%20standardid/ISA%20%28EE%29%20540%20%28muudetud%29.pdf>, november 2021.
- Audiitorkogu. Juhend ISAd kasutamise kohta väikese ja keskmise suurusega majandusüksuste auditites 1. köide ja 2. köide, Kättesaadav: <https://www.audiitorkogu.ee/est/metodoloogiakomisjoni-juhendid>, november 2021
- Audiitortevõtmise seadus. AudS 27.01.2010. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13275292>, november 2021
- Auditi põhialused. (2000). Tallinn: Riigikontroll.
- BDO. (2018). Kaetava väärtuse meelespea. Kättesaadav: <https://www.bdo.ee/et-ee/artiklikogu/raamatupidamisteenused/kaetava-vaartuse-meelespea>, detsember 2021.
- Benedict, A., Elliott, B. (2001). Practical Accounting. Harlow: Pearson Education Limited.
- Black, G. (2003). Student's Guide to Accounting and Financial Reporting Standards. Harlow: Person Education Limited.
- C. Paramasivan, T. S. (2009). Financial Management. New Delhi: New Age International.

- Changes in Estonian Legal Framework and Practices of Accounting and Auditing during 2004-2014. Rahandusministeerium, & PricewaterhouseCoopers. (2016). Tallinn: Rahandusministeerium.
- Eilifsen, A., Messier, W. F., Glover, S. M., Prawitt, D. W. (2014) Auditing & assurance services. London: McGraw-Hill Education.
- Grant Thornton. (2021). Miks hinnata ettevõtte vara väärtust ning kuidas valida selleks õige meetod?. Kättesaadav: <https://www.grantthornton.ee/insights-landing-page/miks-hinnata-ettevõtte-vara-vaartust-ning-kuidas-valida-selleks-õige-meetod/>, detsember 2021.
- IAASB. (2020) ISA 540 (Revised), Auditing Accounting Estimates and Related Disclosures. Kättesaadav: <https://cfr.worldbank.org/sites/default/files/2020-02/AuditToT-5-09-2.pdf>, november 2021.
- IFRS Foundation. Why global accounting standards?. Kättesaadav: <https://www.ifrs.org/use-around-the-world/why-global-accounting-standards/>, november 2021.
- Investopedia. (2021). Goodwill. Kättesaadav: <https://www.investopedia.com/terms/g/goodwill.asp>, detsember 2021.
- Karu, S. (2000). Rahakäibe juhtimine. Tartu: Rafiko
- KPMG. (2020) New estimates auditing standard. Kättesaadav: <https://home.kpmg/ie/en/home/insights/2020/09/new-estimates-auditing-standard.html>, november 2021.
- Luiga, S., Viks, M., Silling, S. (2017). Firmaväärtuse kajastamine läbi Eesti tava ja IFRS-i prisma. Kättesaadav: <https://www.raamatupidaja.ee/uudised/2017/05/29/viis-praktilist-aspekti-firmavaartuse-kajastamisel-labi-estti-tava-ja-ifrs-i-prisma>, detsember 2021.
- Millichamp, A.H. (1996). Auditing. A.H. Millichamp. London: DP Publications.
- Omoteso, K, Obalola, M. (2014) The role of auditing in the management of corporate fraud. In: Said, R., Crowther, D., Amran, D. Ethics, Governance and Corporate Crime: Challenges and Consequences. 2014. Developments in Corporate Governance and Responsibility, Vol 6. Emerald Publishing Limited. (129 – 151)
- Otsus-Carpenter, M. (2014) Väikeettevõtte raamatupidamine. Tallinn: Äripäev.
- PCAOB. AS 2101: Audit Planning. Kättesaadav: <https://pcaobus.org/oversight/standards/auditing-standards/details/AS2101>, detsember 2021.
- Pizzley, A. (2001) Accounting and Finance A Firm Foundation. New York: Continuum.
- PwC. (2019) How changes in auditing estimates will impact management (US2019-17). Kättesaadav: https://viewpoint.pwc.com/dt/us/en/pwc/in_depths/2019/us2019-17--how-changes-in-auditing-estimates-will-impact-management/US2019-17-How-changes-in

[auditing-estimates-will-impact-management/How-changes-in-auditing-estimates-will-impact-management-US2019-17.html](#), november 2021.

PwC. Accounting Estimates, what you need to know this reporting season. Kättesaadav: <https://www.pwc.com.au/about-us/insights/non-executive-directors/accounting-estimates.html>, november 2021.

Raamatupidamis- ja õigusuudisteveeb. Eesti Finantsaruandluse Standard. Kättesaadav: <https://www.rup.ee/raamatupidamine/eesti-finantsaruandluse-standard>, november 2021.

Rahandusministeerium. Aruandluskorraldus. Kättesaadav: <https://www.rahandusministeerium.ee/et/easb/aruandluskorraldus>, november 2021.

Raudsepp, V. (1999). Finantsjuhtimise alused. Ettevõtte rahandus. Tallinn: Külim.

Riahi-Belkaoui, A. (2004) Accounting Theory: Fifth Edition. London: Thomson Learning.

Sharp, L. (2020) Preparing for Changes to ISA 540 on Auditing Accounting Estimates. Kättesaadav: <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/supporting-international-standards/discussion/preparing-changes-isa-540-auditing-accounting-estimates>, november 2021.

Spencer Pickett, K. H. (2006) Audit Planning A Risk-Based Approach. New Jersey: John Wiley & Sons.

Tikk, J. (2016) Finantsarvestus. Tallinn: Pakett.

Zdobnõh, S. (3. detsember 2008. a.). Materiaalne põhivara. Kättesaadav: <https://www.rup.ee/raamatupidamine/artiklid/materiaalne-p-hivara>, detsember 2021.

Thomas, A., Ward, A. M. (2012) Introduction to Financial Accounting. Berkshire: McGraw-Hill Education.

Tyler, W. (2012). A New Universal Language: An Overview of Adopting the International Financial Reporting Standards in the United States. – UMKC Law Review, Vol. 80, No. 4, 1239.)

LISAD

Lisa 1. Intervjuu 1

1. Mitu aastat oled töötanud audiitorfirmas?
PwCs olen töötanud juba 14 aastat, millest küll kahel korral olen olnud kummagi lapsega kodune.
2. Milline on sinu hinnang juhtkonna hinnangute auditeerimise vajalikkusele?
Eelmiste aastate auditiprojektides me nii palju tähelepanu hinnangutele ei pööranud kui nüüd ja tulemused on päris muljet avaldavad. Mitme projekti käigus tuvastasime mõningaid puudujääke hinnangute osas ning palusime juhtkonnal need üle vaadata ja korrekture teha. Mina isiklikult arvan, et juhtkonna hinnangute auditeerimine on väga vajalik ning tõstab oluliselt auditi kvaliteeti.
3. Mis teeb sinu hinnangul juhtkonna hinnangute auditeerimise kõige keerulisemaks?
Ma arvan, et nende sisust aru saamine. Olen kokku puutunud väga mitme keerulise hinnanguga, kus sisust ja arvutustest on väga raske aru saada ja sellele audiitorhinnangut anda.
4. Kas oled tuvastanud väärkajastamisi juhtkonna hinnangutes? Kui jah, siis milliseid.
Ja, näiteks ühes projektis oli nõuete allahindluse puhul kasutatud kõikide nõuete puhul ühte lähenemist ehk nõudeid oli alla hinnatud kogumina. Grupi seisukohalt oli see lubatud, kuna grupp jälgis IFRSi, kuid kohalikul tasandil oli EFS. Nõuete hulgas oli mitu sellist, mida oleks pidanud eraldiseisvalt alla hindama. Õnneks sai juhtkond veast aru ning kogu nõuete alla hindamise põhimõtted muudeti ära.
Väiksemaid väärkajastamisi on teisigi olnud aga see nõuetega seotud hinnang on kõige selgemalt meelde jäänud.
5. Milliseid regulatsioone võiks sinu hinnangul juhtkonna hinnangute auditeerimisel veel olla?
Uuendatud ISA standard on väga hästi koostatud, kuid Eesti tasandil on EFS väga pinnapealne ning hinnangute osas seal väga palju infot ei ole. Minu meelest võiks EFS selles osas detailsem olla.

Lisa 2. Intervjuu 2

1. Mitu aastat oled töötanud audiitorfirmas?

Alustasin 2007. aastal ehk sel aastal täitus 14 aastat.

2. Milline on sinu hinnang juhtkonna hinnangute auditeerimise vajalikkusele?

Juhtkonna hinnangute auditeerimine on minu hinnangul väga vajalik, et vähendada hinnangutega kaasnevaid pettuse riske.

3. Mis teeb sinu hinnangul juhtkonna hinnangute auditeerimise kõige keerulisemaks?

Minu hinnangul teeb juhtkonna hinnangute auditeerimise kõige keerulisemaks hinnangute mitmekesisus. Kõik hinnangud on väga erinevad ning erineva taustaga.

4. Kas oled tuvastanud väärkajastamisi juhtkonna hinnangutes? Kui jah, siis milliseid.

Jah. Oleme koos tiimiga tuvastanud mitmeid väiksemaid väärkajastamisi, kuid suurematest tuleb meelde vaid üks. Tegemist oli ühe tootmisettevõttega, kus juhtkond otsustas teha mitmeid eraldisi seoses võimaliku müügitulu langusega. Peamiseks selgituseks oli Covid-19 pandeemia ning sellega seotud müügiimahtude vähenemine ekspordikaupadele. Bilansipäevajärgsete sündmuste analüüsimisega tuvastasime, et juhtkonna hinnang oli liiga konservatiivne ning meie hinnangul oleks pidanud eraldi olema väiksemas summas. Pidasime juhtkonnaga mitmeid läbirääkimisi ning jõudsime eraldise kajastamise summa osas kompromissini.

5. Milliseid regulatsioone võiks sinu hinnangul juhtkonna hinnangute auditeerimisel veel olla?

Minu hinnangul on juhtkonna hinnangute auditeerimisega seotud regulatsioonid piisavalt detailselt ning ma ei muudaks midagi.

Lisa 3. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina, Nele Laht,

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Juhtkonna hinnangute auditeerimine“, mille juhendaja on Ester Vahtre,

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

03.01.2022

---

¹ Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingulise tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtajaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. jq 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.